بسم الله الرحمن الرحيم

کتاب پېژندنه

د کتاب نوم: **مالیه**

څانګه: **محاسبه ، بانکداري او د تجارت اقتصاد**

تدوین کونکی: **مسلک فهم کریم اللّه مطلوب**

ژباړن: **قاری محمّدحلیم**

د څار کمېټه:

- محمّد آصف ننګ د تخنیکي او مسلکي زده کړو معین
- دیپلوم انجنیر عبدالله کوزابي د تعلیمي نصاب رییس
- محمّد اشرف وحدت په تعلیمي نصاب کې د معینیت د مقام سلاکار

د تصحیح کمېټه:

- فرشته
- عبدالجمیل ممتاز

د ګرافیک او ډیزاین څانګې مسئول : محمّد جان علیرضایي

ګرافیک او ډیزاین: محمّد حسن رمضانی

چاپ کال: ۱۳۹۲ لمریز کال

تیراژ: ۳۰۰۰ ټوکه

چاپ ځل: لومړی

وېب پاڼه: www.dmtvet.gov.af

برېښنالیک: info@dmtvet.gov.af

کډ ISBN: 9789936300996

Ketabton.com

د چاپ حق د تخنیکي او مسلکي زده کړو له معینیت سره خوندي دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملي سرود

دا وطن افغانستان دی — دا عزت د هر افغان دی
کور د سولې کور د تورې — هر بچی یې قهرمان دی
دا وطن د ټولو کور دی — د بلوڅو د ازبکو
د پښتون او هزاره وو — د ترکمنو د تاجکو
ور سره عرب، ګوجر دي — پامیریان، نورستانیان
براهوي دي، قزلباش دي — هم ایماق، هم پشه یان
دا هیواد به تل ځلیږي — لکه لمر پر شنه آسمان
په سینه کې د آسیا به — لکه زړه وي جاویدان
نوم د حق مو دی رهبر — وایو الله اکبر وایو الله اکبر

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پوهنې وزارت پیغام

ګرانو زده کوونکو، محصلانو او درنو ښوونکو!

د یوې ټولنې وده او پرمختګ کاملاً د همغې ټولنې د پیاوړو کاري کادرونو، بشري قوې او ماهرو فکرونو په کار او زیار پورې تړلې دي. همدا بشري قوه او کاري متې دي چې د هیواد انکشافي اهدافو ته د رسېدو لارې چارې طی کوي او د یوه نېکمرغه، مرفه او ودان افغانستان راتلونکی تضمینوي.

انســان په خپل وار سره د الله تعالی له جانبه او هم د خپل انســاني فطرت له اړخه مؤظف او مکلف دی چې د ځمکې په عمران او د یوه ســوکاله ژوند د اســبابو او ایجاباتو د تکمیل لپاره خپل اغیزمن نقش، همدارنګه ملي او اسلامي رسالت ادا کړي.

لــه همدې ځایه ده چې د یوه ژوندي او فعال انســان نقــش، د خپل ژوند د چاپېریال او خپلې اړوندې ټولنې په اړه، تل مطلوب او په هېڅ حالت کې نه نفي کېږي او نه هم منقطع کېږي.

په ټول کې د پوهنې نظام او په خاصه توګه د تخنیکي او مسلکي زده کړو معینیت مسوولیت او مکلفیت لري چې د اســلامي ارزښــتونو، احکامو او همداراز معقولو او مشروعو قوانینو ته په ژمنتیا سره، د افغانســتان په انکشاف کې فعاله، چابکه او موثره ونډه واخلي، ځکه دغه ســتر او ســپېڅلي هدف ته د رســېدو په خاطر د انساني ظرفیت وده، د حرفوي، مسلکي او تخنیکي کادرونو روزنه او پراختیا یو اړین مقصد دی. همدا په تخنیکي او مسلکي زده کړو مزین تنکي ځوانان کولی شي چې په خپلې حرفې او هنر سره په سیستماتیک ډول د هیواد انکشاف محقق او میسر کړي.

جوته ده چې په افغانستان کې د ژوند تګ لاره، دولتداري او ټولنیز نظام د اسلام له سپېڅلو احکامو څخه الهام اخیســتی؛ نو لازمه ده چې زموږ د ټولنې لپاره هر ډول پرمختګ او ترقي باید په علمي معیارونو داســې اســاس او بنا شي؛ چې زموږ د کارګر نســل مادي او معنوي ودې ته پکې لومړیتوب ورکړ شي. د حرفوي ظرفیت جوړونې تر څنګ د ځوانانو سالم تربیت او په سوچه اسلامي روحیې د هغوی پالنه نه یواځې پخپل ذات کې یوه اساسي وجیبه ده، بلکې دا پالنه کولی شي چې زموږ وطن پخپلو پښو ودروي، له ضعف څخه یې وژغوري او د نورو له سیاسي او اقتصادي احتیاج څخه یې آزاد کړي.

زموږ ګران زده کوونکي، محصلان، درانه اســتادان او مربیون باید په بشــپړه توګه پوه شي، چې د ودان او نېکمرغه افغانستان ارمان، یواځې او یواځې د دوی په پیاوړو متو، ویښ احساس او نه ستړي کېدونکي جد او جهد کې نغښتی او د همدغو مسلکي او تخنیکي زده کړو له امله کېدای شي په ډېرو برخو کې د افغانستان انکشافي اهداف تر لاسه شي.

د دې نصــاب له ټولو لیکوالانو، مولفینو، ژباړونکو، ســموونکو او تدقیق کوونکو څخه د امتنان تر څنګ، په دې بهیــر کــې د ټولو کورنیو او بهرنیو همکارانو له مؤثرې ونډې او مرســتو څخه د زړه له کومې مننه کوم. له درنو او پیــاوړو اســتادانو څخه رجامندانه هیله کوم چې د دې نصــاب په ګټور تدریس او فعاله تدریب سره دې د زړه په ټول خلوص، صمیمي هڅو او وجداني پیکار خپل ملي او اسلامي نقش ادا کړي.

د نېکمرغه، مرفه، پرمختللي او ویاړمن افغانستان په هیله

فاروق وردګ

د افغانستان د اسلامي جمهوریت د پوهنې وزیر

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړلیک

خپرکی	لړلیک	پاڼې
لومړی	لەبېلابېلوسرچینو څخه د مالیې تعریفونه	۱
دوهم	مالیه او دهغې ډولونه	۹
دریم	د مالیو تصنیف	۱۵
څلورم	د صنایعو وده	۲۳
پنځم	مالیاتو ته په پام سره د صنایعو تصنیف	۲۹
شپږم	په افغانستان کې د مالیاتو تاریخچې	۳۵
عمومي معلومات		۳۹
سرچیني او اخځلیکونه		۴۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه

دیوولسمې پیـړۍ له اواخرو څخه را وروسته د اقتصادي تعادل د ایجادولو په موخه دولتـونه په اقتصادي بازارونوکې د فعالیتونو صحنې ته ور دانګي او دګڼو سیاسي، اقتصادي او مالي وسایلو په مرسته چې یې په اختیارکې وو، هرځل به یې دخالت کاوه. ددې په ځای چې اقتصادي بازارونه پخپل حال پرېږدي هغوی یې ترخپل کنټرول لاندې راوستل، دهغوی اوضاع یې داوږدمهاله اولنډمهاله اقتصادي سیاستونو د طرحې او اجرا له لارې پخپل زړه تنظیم کړل۰ په همدې موخه هغوی په مستقله توګه پخپله سترې پانګونې اغلباً اضافي پانګونې یې تحمل کړلې اوپه هغې وسیلې د بازار او یا اقتصاد د رکود او تساویانه مواردو کې په کلي توګه سره د فعالیتونو رونق لره موجب کېدل ۰او په کوم ځای کې چې به یې د تورم نښې نښانې احساسولې د بازارونو او دمالي اوپولي سیاستونوله لارې اویا په بل ډول به یې دخالت کاوه اوله حد څخه دزیات رونق او داقتصاد له عدم تعادل څخه به مانع ګرځېدل په همدې ترتیب سربېره دغیرانتفاعي خدمتونوپه تأمین دولتونه بېلا بېل نور ډېر اقتصادي نقشونه په نني اقتصاد کې ترسره کوي. سربېره په هغو نقشونو چې مو وویل، نني دولتونه د ټولنیز عدالت تعین ته هم په ډېر اهمیت سره قایل دي او د دې کار لپاره اغلباً ځینې میکانیزمونه لکه د قیمتونو د ټاکنې او د توزیع میکانیزم او نور ټول درآمدات۰ او په اړوند بازارکې دقیمـتونوکنترول یوځه تغیرات منځ ته راوړي او د لزوم په صورت کې پخپله داقـتصادي او اجتماعي بودجې له لارې د ډېر زیات لګښت متحمل کیـږي چې د پورتنیو ویناوو پربنسټ د درآمداتو او لګښتونو درلودونکي دولتونه دعمومي اوعمراني بودیجو په چارچوب کې دي. دغه مطالب معمولاً په عمومي مالیه اومالي اقتصاد کې په تفصیل سره ترڅېړنې لاندې نیول کیږي، چې په هغه سره د سریزې ترعنوان لاندې دموضوع د پیل لپاره موخپل بحث پیل کړ. له بل اړخه څرنګه چې مالیه د دولت یو بنسټیز رکن ګڼل کیږي، نو ځکه خو اړین ګڼل کیږي، چې داقتصادي فقر انګېزې او علل چې زمونږ خلګ ورسره لاس اوګریوان دي وڅېړل شي، ترڅو د مالیې اغېزې په ملي اقتصاد باندي دحکومت د لګښتونو عاید وڅېړل شي۰ نننۍ مالیې نه یوازې داچې د دولتي ګټو د زیاتېدنې وسیله ده، بلکه ډېره پیاوړې مالیه د ټولنیز عدالت تأمین دی اوپه خصوصي سکتور باندې ځانګړې اغېزې لري او نننی مالیات حکومت دغني او فقیرې طبقې ترمنځ د تصنیف دخلاصې په حیث اوهمدا راز د اقتصادي کړنو هڅونه یې بولي۰

بناءً دمنابعو په درکولوسره مالیات اود د ولت درآمدات له مهمو عواملو څخه ګڼل کیږي۰له دې څخه وروستــه دولتونه باید د دولت دعاید اتواومالیاتوپه ترلاسه کولوکې توجه وکړیس اودمالیې مشمولین باید وهڅوي ترڅود خپل وطن په دې پورکې دټولنې دملّي اقتصا د په لوړولوکې مکلفیت ترسره کړي. ضمناً د درسي کتاب محتوی مرتب اومالیاتي روحیه چې دټولنې داقتصادي پیـوندونو بنسټ ده په نوې نسل کې ځای شوې چې د دولت دعایداتوله مدارکو څخه یوه اهمه برخه دمالیې حصول دی په مالیې ایــښودونکوباندې چې دمالیې دورکړې واجد شرایط اشخاص دي۰په لومړي قدم کې د دې کتاب موخه دیو لړمستندو معلوماتوراټولونه ده چې د پرمختللـیوهیوادونوعلمي راټولونې په بېلا بېلوتجاربو سره راټولې شوې دي ځکه چې دمالیې دورکړې اصول پرعایداتوباندې دمالیاتوله دندوڅخه یومهمه دنده ده چې په ټولنه کې دلایحې اومقررې له مخې ورکړل کیږي اوخلګ باید درک کړي چې مالیې ورکړه دهیواد یومهم عاید تشکیلوي۰اوپه موند نه یې دولت کولای شي خپله بودجه تشکیل کړي ،اودهیواد په بیا جوړونه اوبیا نوې ونه کې هم غړې وي ځکه خودمالیاتي روحبې په موندنې سره ملت د خپلې حصې مــسولیت اداکړی،او هرڅومره زرپه راټلونکې کې دملت اودولت ترمنځ اړیکې ټینګې شي ،اودټولنیزوتفاوتونوله لحاظه دټولنې بې ثباتې کمښت وومي.

په احترام

کریم الله مطلوب

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کتاب ټولیزه موخه

د مالیې او مالیاتي سیستم په اړوند د اقتصاد پوهانو د نظریاتو او تعریفاتو درک او په دې اړه د نورو لازمو موضوعاتو په اړه د معلوماتو ترلاسه کول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی څپرکی

له‌بېلابېلوسرچینو څخه د مالیې تعریفونه

ټولېزه موخه:
د مالیې په اړه او په مالیاتي سیستم کې د اقتصاد پوهانو د ټولو تعریفونو او نظرونو درک.

د زده کړې موخې: محصلین د دې څپرکي په پای کې لاندې معلومات ترلاسه کوي.

- مالیه د اقتصادي او ټولنیز علم یوه تاریخي او لرغونې برخه.
- د مالیې د ورکړې مختلفې بڼې.
- د مالیې علم په ننني بشري ټولنه کې.
- د مالیې را ټولوني بېلابېلې بڼې.

د اقتصاد پوهانو له نظره دمالیې تعریفونه: دیوې اجباري ورکړې له یوه ډول څخه عبارت ده ، چې د یوه ټاکلي خدمت په موخه وي. یا په بل عبارت له یوې اندازې پیسو څخه عبارت دي، چې خلک او دولت یې د عامه خدمتونو د ترسره کولو او د خپلې ټولنې د پرمختګ لپاره ورکوي.

د مالیاتو ورکړه عبارت له هغې برخې څخه ده، چې دولت یې د خپلو ځانګړو خدمتونو د ترسره کولو په مقابل کې د ریښتینو ورکړو له شتمنۍ او لاسته راوړنو څخه او یا د شرکتونو له خصوصي افرادو او اشخاصو څخه په مستقیم او یا غیر مستقیم ډول غالباً د بازارونو له لارې د غیرمستقیمو مالیاتو په بڼه ترلاسه کوي. دغه ټکی باید په پام کې ونیسو چې په پرمختللو هیوادونو کې د مالیې ورکړه پولي اړخ لري. خو باید وویل شي چې یوازې په وروستیو لسیزو کې د مالیې اخیستنه دپیسو له اخیستنې سره عمومیت موندلی دی او له هغو څخه په مخکنیو کلونو کې دمالیې ورکړه په غیر پولي بڼه یې دود درلود؛ مثلاً: د فرانسې بزګرانو تر 1936 کال پورې به خپلې مالیې د تعمیراتو د جوړولو او ترمیمولو په ډول اداء کولې. اما نن ورځ څرنګه چې تخنیکي وسایل او مډرن اختراعات منځته راغلي او ډیری یې د انساني او بشري ځواک لخوا کارول کیږي نو له

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدې امله د مالیې رانیونه یوه پولي بڼه ځانته غوره کوي.

مالیه یو لرغونی او اوږد تاریخ لري؛ مثلاً: مصریانو به د جګړې، تعمیراتو او د عامه اړتیاوو د رفع کولو او د دوی د لګښتونو مالیه به یې زیاتره په جنسي او خدماتي ډول ادا کوله. له میلاد څخه شپږ پېړۍ مخکې ځینې نښې نښانې شته چې مالیه په مختلفو ډولونو سره ښیي. په لرغوني یونان کې هم یو ډول مالیه موجوده لګښت ؤ، چې په مصر کې یې له مروجه مالیې سره ډېر توپیر درلود، ځکه چې په یونان کې د دریاب لګښت ډېر کم ؤ، چې زیاتره یې د ملا کانو یا قوانینو له لګښتونو څخه تادیه کیده او لرغونو رومیانو بیا له هغو هیوادونو څخه مالیه اخیسته، چې د دوی تر لاس لاندې وو.

په ایران کې د ساسانیانو په دوره کې یو څه مالیاتو شتون درلود. لنډه دا چې د مالیې د ادا کولو ډول له پیل څخه په دې ډول و.

دبشر له ټولنیزو جوړښتونو څخه موجود ؤ. اما د وخت په تیریدو سره د دولت د دندو په ټاکلو او د علم او تخنیک په پرمختګ سره د مالیې د ورکړې او اندازې ځانته بیلابیل ډولونه غوره کړي وو.

د دولت عایدات:

دولت د دندو په پرمخ بیولو او د عامه خدمتونو د ترسره کولو په خاطر له خپلو عایداتي سرچینو څخه پیسې لاسته را وړي، چې مونږ کولای شو هغه تر دوو بېلا بېلو بحثونو لاندې مطالعه کړو:

۱. **د دولت عادي عایداتي سرچینې:** عبارت له هغو سرچینو څخه دي، چې هر کال له هغو څخه حکومت سر شاره او بې شمیره عایدات تر لاسه کوي، چې نوموړې سرچینې عبارت دي له املاکو، دولتي ځنګلونو، مهمو مواصلاتي لیکو، صنعتي مؤسسو، مالیه، محصول او داسې نور، چې له همدې جملې څخه تقریباً % 65 تر 70% پورې او په شتمنو هیوادونو کې تقریباً د دې عایداتو 90% مالیه جوړوي.

۲. **د دولت د فوق العاده عایداتو سرچینې:** دغه عایداتي سرچینې عبارت له هغو سرچینو څخه دي، چې د عادي سرچینو د پوره نشتوالي په صورت کې ورڅخه کار اخستیل کیږي؛ مثلاً: هرهغه وخت چې دولت ونه غواړي، یوه انکشافي پروژه دخلکو دکار برابرولو په موخه په لاس ونیسي او یا معادن استخراج کړي او یا د زلزلې په مهال وسوځي او یا هم هغه امراض چې د دولت عادي عایدات د هغو لګښت پوره نکړای شي، نو له همدغو سرچینو څخه استفاده کیږي ، او نوموړي سرچینې د بانک نوټونو له استقرار او خپریدلو څخه عبارت دي. لکه څرنګه چې مخکې هم په دې هکله یوڅه ویل شوي وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پولي امکانات د ماليې له لارې تر سره کيږي چې مونږ يې اوس په تشريح پيل کوو: ماليه عبارت له يوې اندازې پيسو څخه ده، چې دولت يې د خلکو له مالي قدرت او اقتصادي توان سره سم ترلاسه کوي او په بدل کې يې خلک له دولت څخه ديوه ټاکلي خدمت د ترسره کولو تقاضا لري.

د ماليې په هکله او دهغې د ادا کولو په هکله مختلفو پوهانو بيلابيل نظرونه درلودل چې په بيلا بيلو ډولونو يې وړاندي کړي دي.

دساري په توګه ځينو له هغو څخه ويلي دي، چې دولت ته د ماليې ورکړه د بيمې مؤسسې نه د ګډون د حق ورکولو په شان ده، لکه څرنګه چې د بيمې يوه مؤسسه د خلکو صحت، مال، شتمنۍ د يوې ټاکلې حق الأُجري په مقابل کې پر غاړه اخلي، نو دولت هم د عامه خدمتونو د ترسره کولو په وړاندې له خلکو څخه ماليه اخلي او بيرته هغه پيسې د خلکو د ټولنيزو، اقتصادي او سياسي چارو د ښه والي په منظور په لګښت رسوي.

د ماليې اخيستنې بنسټونه

د دې لپاره چې د ماليې اخيستنې له بنسټونو څخه باخبر شو، نو لاندې مسايل په نظر کې نيسو:

۱. **ټولنيز عدالت د ماليې را نيونې په چاروکې:**

د يوه مضمون د مساوات او عدالت په نظر کې نيولو سره له اقتصادي لحاظه په څو ګروپونو تقسيميږي او د هغوی د مالي توان او له عايداتي سرچينو سره سم ماليه اخستل کيږي. د ماليې اخستنې په چارو کې ټولنيز عدالت هغه مهال رامنځته کيدای شي، چې له مالداره يا سرمايه دارو خلکو چې هغوی د دولت له ټولنيزو خدمتونو څخه ډيره ګټه اخلی ډيره ماليه واخستل شي، البته د کمزوره او ضعيفو خلکو په پرتله.

۲. **داقتصادي پوهانو نظريات:** ځينې اقتصاد پوهان په دې باور دي، چې بهترينه ماليه هغه ماليه ده، چې په اسانۍ سره را ټوله او بيا په معقول ځای کې ولګول شي.

۳. د اقتصاد ځينې پوهان بيا دا نظر لري، چې دماليې راټولونې په مهال بايد د خلکو قناعت ترلاسه شي او بيا نوموړې ماليه د خلکو د ژوندانه دسطحې لوړولو په موخه ولګول شي.

ځينې بيا په دې باور دي هغه خلک چې له ټولنيزو خدمتونو څخه ډيره ګټه اخلي نو ماليه هم بايد ډيره ورکړي؛ مثلاً: ډريوران يا چلونکي چې له پاخه يا قير سړک څخه ډيره ګټه اخلي، که په غور او دقت سره پام وکړو، دغه ځواب قناعت وړ ځواب ندی په ځينو هيوادونو کې ماليه د دولت د خدمت په پرتله له اشخاصو څخه اخستل کيږي؛ مثلاً: د اطفائيې او امنيت له خدمتونو څخه چې دولت يې منځ ته راوړي.

دمنازلو او مغازو له څښتنانو څخه ډيره ماليه اخستل کيږي

د عمومي ماليې موضوع

په نوي اقتصاد کې دولت يو ستر او له اهميته ډک رول په غاړه لري. افراد اوټولنه دخپلې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ازادۍ دساتنې او د امنيت د تأمين او ټولنيز عدالت په خاطر له عمومي خدمتونو ، د لازمه قوانينو جوړول او همدا راز مطلوب شرايط د اقتصادي فعاليت لپاره ، تأمين او ټولنيزه هوساينه او همدارنګه نورې ډيرې چارې په دولت باندې تړلي دي. انساني اړتياوې او غوښتنې نا محدوده دي، اما موجوده سرچينې محدودې او نه رسيدونکې دي.

دولت بايد کوښښ وکړي ترڅو په رسمي او ښې استفادې سره له موجودو سرچينو څخه ټولنيزې غوښتنې په معقولو او ممکنو اهدافو کې پرځای کړي. د دولتي سازمانونو کرنې، د عمومي خدمت ګذارانو کفايت او کارداني د ټولنيزو او فردي اړتياوو د تأمين لپاره ښايې د ټولنيزو سرچينو دسم تشخيص موجب وګرځي او برعکس د دولت د دستګاه بې کفايتي ښايي د منابعو په لمنځه تلو او د افرادو په نه رسيدو منجر شي.

د دغو ستونزمنو دندو ترسره کول چې د دولت په ذمه باندې دي، د درنو مخارجو د تحمل مستلزم دي، چې د هغوی د تأمين لپاره دولت بايد ناچاره کافي عايد او منابع په اختيارکي ولري. په عايد پورې د اړوندو مسايلو بررسي، د دولت لګښتونه او له هر يوه څخه ترلاسه شوې پايلې د عمومي ماليې موضوع ده.

د دولت عايدات

د دولت څلور کره سرچينې در آمد په واک کې لري، چې په لاندې ډول دي.

۱. ماليې
۲. پورونه
۳. پولي وسايل
۴. د غير مالياتي عايدو دخدمتونو بې ځايوالی.

ماليې

يعنې هغه سرچينې چې دولت يې د حقيقي او حقوقي اشخاصو له عايدو او شتمنيو څخه د مالي تأمين لپاره دخپلو وظايفو د ترسره کولو په بدل کې په ځان مني.

که هر څو د مالياتو موندنه د مؤسسو د تاسيس او د دولتي خدمتونو د راټولو په خاطر وي. اما د اصولي سرچينو او د هغې ګټې ترمنځ، چې رسوونکي يې د دولت له خدمتونو څخه کوي، لزومًا برابري شتون نلري، بلکې څرنګه چې يې مخکې هم يادونه وشوه، ماليې د دولتونو په وسيله ترلاسه کيږي او د هغې ترلاسه کول اوږده سابقه لري. د هغوی ډولونه او ډلبندي د متمادي پيړيو په اوږدوکي ډير بدلونونه پيداکړي دي. امّا نويو مفاهيمو او مالياتي ډلبندۍ ته په پرمختللو هيوادونو کې په پام سره هغوی په پينځو برخو تقسميږي:

هغه ماليې چې په عايد پورې اړه پيدا کوي:

الف ــ دحقيقي اشخاصو په عايد باندې ماليات.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب ــ د حقوقي اشخاصو او شرکتونو په عايد باندې ماليات.

ج ــ د بيمې حق.

هغه ماليې چې په مصرفي لګښتونو پورې اړونديږي

الف ــ پر لګښت باندې ماليه پر عايد باندې د ماليې په شان ترلاسه کيږي. خو د لګښت په نسبت اشخاص دي.

ب ــ پر پلو باندې د مالياتو ګمرکي حقوق او هغه سوچه ماليې چې د کالو پر واردونکو او پلورونکو باندې تحميليږي. مګر د دغې فرضيې پر بنسټ چې لږونکی(مصرفونکی) يې د پيل په پړاو کې وزغمي پر لږونکی (مصرفونکي) د ماليې په عنوان تلقي کيږي.

هغه ماليې چې په مالکيت يا د شتمنۍ په ليږد پورې اړه لري:

الف ــ د افرادو د سوچه شتمنۍ پر ارزښت باندې ماليې

ب ــ د افرادو د نا خالصه شتمنۍ په ارزښت باندې ماليې

ج ــ پر اراضي ارزښت باندې ماليې

د ــ د پانګې پر ارزښت باندې ماليې

هـ ــ د ارث له لارې د شتمنۍ پر ارزښت باندې ماليې

هغه ماليې چې په سوداګريزو کړونو پورې اړه لري

هغه ماليې چې پر صادراتو وضع کيږي: په تير وخت کې ماليې په دوو کره مستقيمو اوغير مستقيمو برخو باندې تقسيمدې. په دې طبقه بندۍ کې له مستقيمو ماليو څخه منظور هغه ماليې دي چې اداکوونکي وګړي به هغه زغملې او اصولاً به يې نه شوی کولای تر څو هغه بل چاته وليږدوي.

دشتمنۍ پر عايد باندې ماليه يوازې او يوازې دمستقيمو ماليو جز ګڼل کيده. په غير مستقيمو ماليو کې طرز داسې و، چې دماليو اداکوونکي به هغو نورو کسانو ته ليږدول او خپله دوی به يوازې دماليو د ورکړې وسيله وه. دګمرکي حقوقو دپلور ماليې او په همدې ډول نور داسې له همدې ډول ځانګو څخه ؤ چې په عملي توګه دغه ډول طبقه بندي ښايې دقيقه او ګټوره ونه اوسي. ځکه چې پر مالياتو باندې نهايې توضيع تل روښانه نه وي؛ مثلاً: د ماليو يوه برخه د شرکتونو په عايد باندې ممکن د شرکت له څښتنانو څخه نورو ته انتقال شي او يا پر حقوقو او د لاس په مزدورۍ باندې ماليې چې د مستقيمو ماليو يوه برخه ده، چې د کار فرمايانو يا حسابداريو په وسيله دولت ته ورکول کيږي، لکه څرنګه چې تاديه کوونکي نهايې کارمندان او کار ګران دي.

دټولنې مالياتي روحيه

څرنګه چې يادونه وشوه مالياتي عايد د دولت د عايد د منابعو له هغو مهمو عايداتو څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګټل کیږي، چې افراد او مؤسسې یې د دولت هغو درنو مسؤلیتونو ته په پام سره د خپلې شتمنۍ او عاید یوه برخه د دولت دمالي وظایفو د تامین لپاره ورکوي. دیوې ټولنې د افرادو دهمکارۍ میزان د دولت له دستګاه سره او دهغوی تمایل مالیاتو په داوطلبانه ورکړې د سره له یوه لوري دټولنیزې ودې درجه او له بل لوري د دولت دستګاه په نسبت د هغوی دخوش بینۍ او د باور په میزان پورې تړاو لري، دیوې ټولنې په غړو کې د باور او اعتماد ایجاد او مساعده روحیه د څو شرایطو د شتون مستلزم ده، چې د هغوی د ټولو په رأس کې د موندونکو مالیو برابروالی او د مالي ادارو د دستګاوو د مکلفیتونو انجام او د دولتي لګښتونو سموالی دی.

خلک باید دا باور پیدا کړي چې د مالیو وضع او حصول یو داسې ترتیب دی، چې هر څوک خپله عادلانه برخه اداکوي او که چیرې دغه احساس په افرادو کې عمومیت پیدا کړي چې ځینې د هغوی د ډیرې شتمنۍ او عاید سره سره نسبتاً لږې مالیې اداکړي او یا پرته له کوم موجب څخه له لوړو معافیتونو څخه برخورداره شي. د ټولنې د مالیې ورکړې روحیه تضعیفیږي. د افرادو دمالیې ورکړې ځانګړنې، که په شتمنو او یا فقیرو هیوادونو کې وي، دهغوی ځانګړنې په دې زمینه کې متفاوتې دي.

دساري په توګه ممکن، چې ایراني، ایټالیوي یا فرانسوي شریف تجاران او یا صنعت کاران د خپلې مالیاتي اظهار نامې په تنظیم کې د امانت اوصداقت رعایت وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلومړي څپرکي لنډیز

د مالیې مضمون څرنګه، چې یوه مهمه اقتصادي او حیاتي پدیده ده، نو په همدې بنا په دې څپرکي کې عمدتاً د اقتصاد پوهانو عکسل العملونه او نظرونه انعکاس شوي، ترڅو ګران محصلین د مالیې له پوهې سره په بشپړه توګه اشنایي او په همدې اړه د علماوو له نظرونو سره هم اشنایې پیدا کړي. نوځکه خو د اقتصاد د علم تاریخي او علمي بنسټ باالخصوص مالي څانګه په تیرو دورو کې د راټولونې په طرز او ډول سره او دمالیې ډولونه په هر اړخیز ډول تربحث لاندې نیسي.

مالیه دبشري ټولنې له پیله تر ننه پورې په بېلابېلو ډولونو سره شتون لري او د دولت له عایداتو څخه یو مهم عاید جوړوي. نو ځکه خو په دې فصل کې پاملرنه شوې، ترڅو په تیرو دورو او نننۍ بشري ټولنه کې دمضمون ماهیت او دمالیې د علم له مؤثریت څخه درک ترلاسه کړي. همدا راز په اوسني بحث کې نور مهم موضوعات لکه عایدات او د هغو مالیو ډولونه چې په سوداګریزو فعالیتونو پورې ارتباط نیسي. دمالیې رانیونې بنسټونه دمالیې په سیستم کې تولنیز عدالت. دمالیې عمومي موضوعات او مالي روحیه چې په مالیاتي سیستم کې یو مهمترین فکټ ګڼل کیږي.

په دې څپرکي کې د نورو موضوعاتو په څنګ کې ځای په ځای شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لومړي څپرکي پوښتنې:

۱. مالیه څرنګه علم دی؟
۲. د مالیې په اړه د اقتصاد پوهانو نظریات مختصراً تعریف کړئ؟
۳. د دولت د عایداتو په اړه څه پوهیږئ تشریح یې کړئ؟
۴. د مالیې پوهه له څه شي څخه بحث کوي؟
۵. د مالیې راټولونې پرمخ تللی ډول تعریف کړئ؟
۶. تاسو چې کوم فصل زده کړ له هغه څخه موخه کوم موضوعات دي، نومونه یې واخلئ؟
۷. په 1936 کلونو کې څه ډول مالیه اخیستل کیده؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

دويم څپرکی

ماليه او دهغې ډولونه

ټوليزه موخه

پرعايداتو باندې ماليې او د ماليو ځانګړي ډولونه د دې فصل موضوع ده.

د زده کړې موخې: محصلان ددې څپرکي په پای کې لاندې موضوع ګانې توضيح کولای شي.

- د اقتصادي پوهانو نظريات د مالياتو په اړه.
- د دولت عايدات او عايداتي سرچينې.
- په تجارتي فعاليتونو کې د ماليې رول.
- د ماليې رول د ټولنې په سياست او اقتصادکې.

مستقيم ماليات

مستقيمې ماليې هغو مالياتوته ويل کيږي، چې پرته له واسطې او له هغه فهرست سره سم چې د جمع جز جدول نوميږي، موندل کيږي.

په ياد شوي فهرست کې له اشخاصو څخه د هر يوه د نامه په مقابل کې هغه مبلغ، چې د يوه شخص په واسطه مستقيماً بايد دولت ته ورکړل شوي وای، معين او مشخص شوي او له شتمنو اشخاصو څخه اخستل شوي، نو ځکه خو شتمن اشخاص له تحصيل دارانو څخه د ماليې سره مستقيماً مخامخ شوي او خپله ماليه ادا کوي او په مقابل کې داسې سند چې د ده د ماليې په ورکولو دلالت کوي، ترلاسه کوي. سر بيره پردې مستقيمې ماليې هميشه له هغو عوايدو څخه چې په منظمه توګه سره په معينو زمانونو کې د افرادو عايد ګرځي وضع کيږي او دهغوی وړاندوينه اسانه او امکان نه منونکې ده.

غير مستقيمې ماليې

غير مستقيمې ماليې له هغه ډول ماليې څخه عبارت دي، چې د اجناسو په قيمت او په

(c) ketabton.com: The Digital Library

اقتصادي کاليو وراضافه شوې وي او مستهلکين يې د اخستنې پر مهال دولت ته ورکوي. د مستقيمو ماليو په اخيستنه کې د دولت موخه دا ده، چې د خلکو له اوږو څخه د غير مستقيمو ماليو بار کم کړي. په تيرو دورو کې غير مستقيمې ماليې له مستقيمو ماليو څخه مهمې وې، ځکه چې غيرمستقيمې ماليې د تجارتي مالونو له پلور څخه اخستل کيږي. د غير مستقيمو ماليو ورکول په غير محسوس ډول سره ترسره کيږي، ياني د جنس پلورنې پر مهال ماليې پرهغه اضافه کيږي او له اخستونکي څخه اخستل کيږي. غير مستقيمې ماليې په هيڅ وجه له دفتر سره دجمع برخه نه ده په هغو شيانو پورې تعلق نيسي، چې د هغه حقيقي څښتن د ماليو د حصول پر مهال مشخص او معلوم نه وي.

دمحصولاتو ماليې

ماليې د عايداتو محصول دی او هغه اشخاص چې دغه عايدات ورکوي، ماليه ورکوونکي نومول کيږي. دغه عوايد د دولت او يا هم د ښاروالی مربوط دي. وجه د ياد شوې مالياتي په خاصيت کې تغير نه پيدا کوي.

په دواړو صورتونو کې يې خپل اساسيتوب او قانوني والی د هيواد په قوانينو کې حايز وي.

په بين المللي رسنيو کې دمالياتو او محصولاتو په اړه ډير تعريفونه ياد شوي دي.

اما د کتاب ليکونکي په عقيده، د هغو اسانه او ساده لارې په لاندې ډول دي.

ماليه يو ډول ورکړه او عايدات دي چې يوازې د يوه هيواد د منابعو اساسي عوايد دي. دعمومي لګښتونو د تر سره کولو لپاره حکومت هغو ته اړتيا لري، دغه حصه د آبي او للمي ځمکو په ماليو پورې اړه لري او همدا راز په مال، څارويو او نورو اضافي اسبابو پورې اړونديږي. محصول يو ډول عايدات دي، چې د هيواد له بنسټيزو منابعو څخه ګټل کيږي او هيواد د عمومي لګښتونو د اکمال لپاره ضرورت لري.

اما په عين وخت د يوه ډول خدمت په توګه محسوسيږي، چې هيواد يې د محصول ورکوونکي لپاره اجرا کوي. په دې برخه کې د پُستې، تيلګراف محصول، د معابرو محصول او دځينو اسنادو محصول لکه قباله، حجت وکالت او داسې نور چې وثيقه نوميږي. د ورکړل شوي محصول او ماليې په اړه بيلګې د پورتنيو دوو جملو لپاره بس دي.

که چيرې د مال او څارويو عايدات په مثال کې را واخلو ډير زر کيداي شي، درک شي. چې دغه عايد يوازې د هيواد د اړتياوو د رفع کولو لپاره او د مجموعي لازمه لګښتونو د تکميل په موخه چې په پورته کې د عمومي لګښتونو په نامه نومول شوي دي او په نقدي ډول اخستل کيږي، دغه په ماليې پورې اړونديږي. که چيرې نور عايدات په مثال کې راوړو، لکه د معابرو عايدات، وبه وينو چې د پيسو ورکړه په داسې مهال کيږي، چې هيواد يې په مقابل کې زموږ لپاره د هغه سړک ساتنه او حفاظت وکړي، چې مونږ ورباندې تيريږو او راتيريږو. همدا راز د پُستې په محصول کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

يانې د پُستې محصول هغه وخت مونږ ورکوو چې هيواد زمونږ د ليکونو د ليږلو هغه خپل مقصود او مرجع ته خدمت ترسره کوي. همدغه ځای دی چې دغه برخه په محصول پورې اړونديږي.

لنډه دا کوم تشريحات چې پورته ذکر شول په داسې ډول واضح کيږي. يانې ماليه په کلي ډول سره يو ډول ملکفيت دی، که چيرې مکتوب ونه رسيږي، نو د پستې محصول به نه ورکوي او که څوک له جادې څخه تير نه شي، نو هيڅ څوک به له تاسو څخه د تيريدو محصول نه اخلي. امّا د ماليې او محصول تر منځ اصلي توپير تر هغې قاعدې پورې منحصر دی، چې پورته يې تشريح وشوه. يانې د حق الزحمې محصول هغه ځانګړنه ده چې حکومت يې په خپله موقع له ستاسو څخه غواړي. په هغه صورت کې چې باالمقابل ماليه د هيڅ کوم يوه ځانګړي خدمت درلودونکې نه وي، د عمومي لګښتونو د اړتياوو د تکميل لپاره تأسيس شوي وي.

نور هغه امتيازات، چې د عوايدو په باب شتون لري په لاندې ډول دي.

١. غير مستقيم عايدات
٢. مستقيم عايدات

١. غير مستقيم عايدات

هغه عايدات دي، چې رأساً په ماليه ورکوونکو تعميل شوي او له خپلو ورکړو څخه خلاصون نشي موندلی. دبيلګې په توګه د ځمکې ، مال ، څارويو ، مالی لوازم او هغه اضافي اثاثيه چې د مستقيمو عايداتو او محصولاتو له جملې څخه دي.

غير مستقيم عايدات لکه د معابرو، پوستې او داسې نورو شيانو عوايد دي او مستقيماً په اشخاصو باندې نه وضع کيږي او له لومړني ماليه ورکوونکي څخه نورو اشخاصوته انتقاليږي؛ مثلاً: د ګمرکي عايداتو په صورت کې چې ګمرکي حقوق له واردونکو تجارانو څخه اخستل کيږي او د يادو شويو ګمرکي حقوقو له نتيجې څخه اصلاً د تجارانو د مال قيمت اضافه کيږي او همغه وخت ګواکي پيرودونکي ګمرکي حقوق اداکوي، نو ځکه خو ګمرکي تعرفه له وارد کوونکي تجار څخه پيرودونکي ته انتقال مومي. د مستقيمو او غير مستقيمو عايداتو تر منځ يوبل توپير دا دی، چې اوليه په ټاکليو وختونو او ثانويه د خدمت د اجرا پر مهال د حکومت له لوري اخستل کيږي. دغه مسئله کيدای شي تائيد کړو، چې ماليه ډير مستقيم عايدات او غير مستقيم محصولات وي. امّا دغه تائيد څرنګه چې يې پورته يادونه وشوه، يو قطعي صورت خپل ځان ته نشي اتخاذ کولای.

نوځکه خو يوازې همدغه بيلګه چې ګمرکي حقوق يوه ماليه او په عين وخت غير مستقيم عايدات دي، د مطلب په ذهن کې د ځای په ځای کولو لپاره بس ده. مختلف ارقام نشي کولای عايدات ډير تشريح کړي. يوازې همدغه مطلب ته تشريح ورکول کيږي، چې ماليه لرغوني اصول دي، چې په غير متمدنو هيوادونو او د ترقي له شاهراه ګانو څخه ليرې يانې د ترقي په اصولو او د پرمختګ په بنسټونو او هم د تمدّن له توسعې او پراختيا سره موافق نه وو، هم موجود ؤ، دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مطلب علاوه کیږي. دعایداتو اصل تقریباً په ټولو ممالکو کې سره ورته دي، اما یوازې دهغوی تحصیلي اصول د یوه هیواد د بل هیواد په پرتله سره توپیر لري او دغه پورته یاد شوي توپیرو د عایداتو مربوط او له هیوادونو څخه د هر یوه حیات او معهذا د هر وخت لپاره د اصلاح امکان لري او دغه اصلاحات د دې باعث کیږي ترڅو په یوه دولت کې د هغه اداري جوړښت د ترقي او پرمختګ په لور بوځي، چې د مالیاتو د دوایرو تشکیلات ښایې په لومړي صف کې وي.

د مستقیمو مالیو ګټې

د دولت له لوري د عایداتي لارو پیدا کول، له محدودو اشخاصو سره د پانګې قوه له منځه وړل، له پولي نورم سره مبارزه او د دولت ګټور کیدل له مشروعو عایداتي لارو څخه.

دمالیو د مبنا ټاکل او د مناسب نرخ اعمال

له مالیو څخه په هره یوه مالیه کې باید لومړی د هغه مبنا وټاکل شي او بیا یو مناسب نرخ اعمال کړي، د مالیو له مبنا څخه منظور هغه څیز دی، چې د مالیو شمول ګرځي، د مالیو مبنا ممکن د مربوطه اشیاوو د مؤسسو او شرکتونو د اشخاصو عاید، د ټول پلورنې د حجم معامله، د میراث د شتمنۍ ارزښت او په دې ډول نور. دې مبنا لره ممکن د تصدي له مناسب نرخ سره د مالیاتو شمول قرار ورکړي او څو په سلو کې په مناسب نرخ سره او یا له هر فزیکي واحد څخه یو معین مبلغ، حجم، وزن ، تعداد او داسې نور موندل کیږي.

مثلاً که چیرې د مالیو نرخ په سلو کې لس وي، هغه شخص چې سل زره افغانۍ عاید لري په داسې حال کې چې د بل عاید یو میلیون افغانیو ته رسیږي او یو لک افغانۍ مالیه ورکوي. په تصاعدي نرخ کې د عاید د میزان لوړ تلل یا د مالیو د مبنا په ارزښت کې لوړ نرخ په کار وړل کیږي. معمولاً په ټیټو طبقاتو کې د مالیاتو د نرخ عاید ضعیف او په لوړو طبقاتو کې یو څه لوړ نرخونه نسبت مازاد ته، ما قبل اعمالیږي. په تصاعدي نرخونو سره مالیې د متناسبو مالیو د نرخ په پرتله عادلانه دي، ځکه چې د مالیاتو د مبنا د ډیروالي ډیره برخه د دولت عاید ګرځي، لکن تصاعدي نرخونه باید په ډیر دقت سره انتخاب شي. د دولت په مالیاتي عاید سره د ملی عاید په کموالي یا زیاتوالي سره نسبتاً ډیر زیاتوالی او یا کموالی پیدا کوي. په همدې ترتیب له اقتصادي تعادل سره مرسته کیږي. همدا راز تصاعدي نرخ نه باید په داسې ډول وي چې په خصوصي څانګه کې د کړنو د مخنیوي موجب وګرځي.

د مالیو انتقال او د نهایې ادا کوونکي تضمین

د مالیو دلیږد مسئله او د نهایې ادا کوونکي تشخیص له مالیاتي مسایلو څخه یوه خورا پیچلې مسئله ګڼل کیږي، ځکه چې په اغلبو مواردو کې یې مالیې له یوه شخص څخه ترلاسه کیږي. د هغه واقعي ورکوونکی یو بل شخص دی، چې لومړنی اداکوونکی ممکن په بېلابېلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډولونو سره وکولای شي له مالياتي بار څخه يوه برخه کوم بل چا ته وليږدوي.

په پلور او مصرف باندې ماليې معمولاً له همدغه ډول ځانګړنو څخه برخمن دي، ځکه چې دمشمولو کاليو مصرف کوونکي هغه ماليې دي، چې د کاليو په اخستنې سره په تعين شوي قيمت سره ټاميږي يا د اړونده ماليو يوه برخه اداکوي. دغه انتقال ته وروستنۍ کړنې او انتقال ويل کيږي. دليږد يو بل ډول دغه دی، چې توليد د کاليو تر توزيع کوونکو د ماليو مشمول د دې لپاره چې د ماليو د پار يوه برخه نورو اشخاصوته وليږدوي کوښښ کوي ترڅو د توليد عوامل په کم قيمت سره ترلاسه کړي او لاسي کاريګر ته لږه حق الزحمه ورکړي.

له اضافاتو سره معمول هغه ته نه ورکوي. يا د اوليه مواد ارزانه وپيري او له همدې امله په همدې ترتيب په لومړي حالت کې لږونکی(مصرف ونکی) د ماليې بار په دويم حالت کې د توليد د عواملو عرضه کوونکيوته منتقليږي. دماليو ټول انتقال يا يې د عمده برخې انتقال، چې د اجناسو په نرخ پورې اړونديږي؛ لکه: الکولي مشروبات او د خانيات لرونکي ته يو واضح امر دی لکن د اکثره مالياتو د انتقال موضوع په قطعي توګه سره روښانه نه ده چې واقعاً کوم کسان د شرکتونو ماليې اداکوي. آيا د شرکتونو د منافعو له ځايه اجناس ورکول کيږي او که يې يوه برخه. د زياتوالي له لارې قيمت وروستنۍ کړنو ته منتقليږي، يايې يوه برخه مخ په لږ والي ده. مزد د توليد نور عوامل دي، چې مخکنيو فعاليتونوته انتقال مومي. ايا افراد د خپلو عايد او ټول ماليات شخصاً پخپله ادا کوي يايې يوه برخه په نورو کسانو باروي، د دغو سختو مسايلو د تحليل لپاره نورې ډيرې پلټنې لازمي دي، ځکه چې د مالياتو انتقال پرته له کومې توجه او د نهايي ادا کوونکي ټاکل په مختلفو مالياتو کې ، د مالياتي سيستم دعدالت ارزونه ، او د هغه د اغيز اندازه د ټولنې په اقتصاد کې ښايې ډيره نه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دویم څپرکي د مطالبو لنډیز

سره له دې چې د تېر درس په برخه کې په نړۍ کې د مالیې له لرغونتوب څخه په خپرو ابعادو سره یادونه شوې، امّا په دې مبحث کې د تیروخت او حال دمالیې شکلونه او ډولونه مطرح دي. باید دې ټکي ته پام وشي، چې مالیه د دولت دعایداتو یو اساسي جز جوړوي. په همدې خاطر هر څومره چې دمالیاتو مبنا د هغو په علمي معیارونو سره د بحث وړ وګرځي، په هماغه اندازه د ټولنې اقتصاد پر مختګ کوي. په همدې ډول د راټولونې بڼې ان مالیات په دې بحث کې په پام کې نیول شوي دي.

او له تجاربو څخه یو لړ مستند معلومات او د پرمخ تللیو هیوادونو علمي را ټولونې راټولې شوې، ترڅو چې د مالیې د ورکړې اصول چې له مهمو وظایفو څخه یوه وظیفه او ګرانو هیواد والوته د یوه ذهنیت ورکول دي او له بل لوري پرعایداتو باندې د ټولو مالیاتو په موضوعاتو کې ده چې په ټولنه کې د قانون اولایحې په رؤیت ورکول کیږي. دفصل په بحث کې یادونه وشوه چې مالیې څرنګه او په کومو شرایطو او په کومو معیارونو یې تکامل موندلی. د تکامل پروسه له کوم ځایه پیل او نننی مالیاتي سیستم په څو ډوله او په څوشکله دی. غوره به داوي، چې د کتاب دموضوعاتو له لوستلو څخه وروسته د استفادې توپیر اوموضوع ګاني ګرانو ویونکو ته پریږدو.

د دویم څپرکي پوښتنې

۱. دمالیې د ډولونو په هکله معلومات وړاندې کړئ؟
۲. د مستقیمې او غیر مستقیمې مالیې تر منځ څه توپیر دی؟
۳. په پرمخ تللو هیوادنو کې د مالیې سیستم څرنګه دی؟
۴. دمالیو د ورکړې قواعد څه چې مو ویلي دي تشریح یې کړئ؟
۵. مالیه د څه شي له مخې وضع کیږي تشریح یې کړئ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

دريم څپرکي

د ماليو تصنيف

ټوليزه موخه:

په مالياتي سيستم کې د اجرأ وړتيا او اطمينان

د زده کړې موخې: محصلين بايد د څپرکي په پای کې لاندې موضوعات تشريح کړي.

- د ورکړې د لګښت معقولوالی
- په مالياتي سيستم کې د اجرا وړتيا
- مالياتي خدمتونه
- په مالياتي سيستم کې د دولت رول
- د ماليو مختلف ډولونه

عملي معيارونه د ټولني د مالياتي سيستم لپاره: د مالياتي عدالت د رعايت لپاره او همدا راز د مالياتي سيستم په اقتصاد کې د مالياتو دمنفي اغيزو د مخنيوي په منظور بايد د اداري ځانګړنو واحد صحيح وي. همدغه ځانګړنې عبارت دي د اطمينان له معقولوالي څخه او همدا راز د ورکړې له لګښت او د اجرا وړ ماليو له موندنې او عامه معقوليت څخه.

د ماليو اخستنې په سيستم کې اطمينان: د اقتصادي فعاليتونو د توفيق لپاره اطمينان دسياسي ثبات يوه ځانګړې ځانګه او د مالياتي سيستم مطمئن والی له لازمو او خورا مهمو شرايطو څخه ګڼل کيږي، ځکه چې په عادي شرايطو کې پانګه اچونه د خطراتو د منلو مستلزم ده. که چيرې پانګه اچونه په مالياتي سيستم کې ترلاسه شي، ښايي د نظر وړ فعاليتونو څخه تشکيل شي او ښايې په ډير خطر کې وي او پانګه اچونه په لږه اندازه سره ښايې تره سره شي. افراد هم بايد له هغو ماليو څخه چې هغه د وړاند ويني وړ نه دي، چې د لاس مزد او دهغوی نور عايدات وضع کيږي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسئون به وي. مالیاتي قانون باید روښانه او مشخص وي او د تصمیم اتخاذ باید په لږو مواردو کې د ارزیابی او د مالیو د اصولو د مامورینو په اختیار کې ورکړل شي. که چیرې مالیاتي قانون مبهم وي او مامورین پخپل زړه مشخصه پریکړه غوښتل وغواړي، نو یو څو موارد باید وټاکي، چې نوموړي **موارد دادي:** د مالیاتو په چارو او د عامه اعتماد په جلبولوکي د برابرۍ او هم غږۍ رعایت، د مالیاتو سیستم په نسبت ښایې نا ممکن وي.

په مالیاتي سیستم کې د ترسره کولو وړتیا

یو ښه مالیاتي سیستم هغه مالیې چې د هغو موندنه غیر ممکنه وي، نه دفع کوي آن تر دې، چې ډیرى یې د مالیو ورکوونکو په اتفاق سره د خپلو مالیو پورونه په داوطلبانه توګه سره اداکوي. باید د مالیې د ورکړې امکان شتون ولري، که نه د مالیاتو د وضع صورت دمالیاتي قوانینو د تهیې په منزله باید مالیاتي پرنسیپونو ته او د پیش بینی شویو شرایطو د ترسره کولو وړتیا ته هر اړخیزه پاملرنه باید وشي. په همدې هکله دقیق محاسبات باید ترسره شي ، حتي په خاصو مواردوکي د اطمنان د اصولو لپاره دمالیاتو د ترسره کولو د وړتیا لپاره د آزمیښت د ترسره کولو موضوع هم ښایې اړینه وي.

د لګښت معقولوالی او دمالیو راکړه ورکړه

له هغه ځایه، چې د مالیاتو د ورکړې لګښت له فردي لوري (تادیه) د موندنې لګښت د دولت له لوري ملي محصول ته څه شی نه ور اضافه کوي. د ټولنې ګټې نباید د تحمل له لحاظه درانه لګښتونه په دې لاره کې تلف شي. دمختلفو مالیاتو د راکړي ورکړي دلګښتونو د چارو په اړه باید وویل شي، چې ډیرى دمالیاتو ورکړه دحقیقي اشخاصو پر عاید باندې خصوصي وو، نه د اداکوونکي لپاره حقوق او دلاس مزد او د اضافي لګښت دستګاه او یا د نا څیزه خرڅ درلودونکي ده، د نورو مالیاتو په اړه همدا راز دحساب ساتنی مخارج او پخپل ټاکلي وخت ورکړه یا په قسطونو څرنګه چې په داوطلبانه توګه ترسره کیږي، وضعیت په همدې شان دی لکن د نظر د اختلاف په صورت کې چې دمالیاتو د ورکوونکي او موندونکي ترمنځ به وي او یا مالیات باید د مالیاتي قدرت په اعمال سره اصول شي. مؤدي او همدا راز دولت به ډیر لګښت ښایې تحمل کړي.
دشرکتونو دمالیو ورکړه د ډیر لګښت درلودونکې ده. ځکه چې اکثراً د قانوني دفاترو په ساتنه او د حسابدار په خدمت ګمارل او د داسې نورو قانوني تشریفاتو په ترسره کولو مؤظف دي. له همدغو مخارجو څخه یوه برخه د دوو موخو درلودونکې ده، یانې هم دمالیاتو د امر لپاره او هم د ګډون کونکو د خبرداري لپاره. نو په همدې بنا د مالیاتو د ورکړې دمخارجو په ټاکلو کې حقوقي اشخاص باید د مالیې په ورکړه مستقیمو او غیر مستقیمو مخارجو ته پاملرنه وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مالیاتو په ور کړه کې معقولیت

له ټولو څخه غوره داده چې مالیاتي سیستم د ټولو دمنلو او تائید وړ دی او د عامو په نظر د عدالت د رعایت له لحاظه باید توافق ولري او هم د هغوی دمالي وس او توان په پرتله دروند او دنه تحمل ځرګندونه ونکړي. مالیات له همدې خصیصې څخه برخورداره کیږي، چې په پورته یادو شویو شرایطو خصوصاً د مالیاتو د عدالت له شرط څخه برخور داره وي.

مالیاتي عدالت

د مالیاتي سیستم عادلانه توب د یوه اقتصادي فن مسئله نه ، بلکې یوه انساني فلسفه ده، نو ځکه نشو کولای، د مالیاتي عدالت یو خاص تعریف وکړو او هغه په یوه ټاکلي شرط محدود کړو. له دې سره سره د زمانې په تیریدو سره اصول د نظر د څښتنانو د پام وړ ګرځیدلي، چې په بنسټ یې کیدای شي یو مالیاتي سیستم د عدالت د شرط له لحاظه تر ارزیابۍ لاندې ونیول شي. د اصولو دغه اعمال عبادت دی د خدمتونو له اصلي قیمت څخه او د ورکړې د توان اصل د خدمتونو د قیمت اصل مستلزم د دې دی، چې مالیې د اشخاصو د ګټې په نسبت په دولتي خدمتونو کې کوي. د هغوی په منځ کې توضیح کړای شي، خلک د کالیو بیه او هغه خدمتونه چې له خصوصي ځانګړې څخه یې ترلاسه کوي ادا کوي ځکه چې نه بایده په دولتي ځانګه کې هم په همدې ترتیب عمل وشی. که د مالیاتو وضعیت د خدماتو په هغه اصلي قیمت استوار نه وي، له استفاده کوونکیو څخه یوه برخه د دولت له خدماتو څخه د دولتي مرستو د موندونکو په منزله ښایې، چې وي، ځکه چې له دولتي خدمتونو څخه ګټه کوي، او حال داچې له دوی څخه د نورو اشخاصو په وسیله تأمین شوي دي. د اجتماعي بیمو له مزایا وؤ څخه ګټه ځینې له پیسو او شاهراوو څخه د دولت تجارتي خدمات؛ لکه: د هغوی د ورکړې په مقابل کې له هغو څخه د ګټې حق دمالیاتو د ورکړې ډول د خدماتو د قیمت اصل او بنسټ دی. ځکه تر څو چې دبیمو حق په بیا بیا ځلې ادانکړي یا د نقلیه وسایطو درلودونکي له پله او یا شاهراه ګانو څخه د تیریدو ټاکلی حق ادا نکړي، یا د پوستې خدمتونه د هغه قیمت په خاطرتادیه نکړي نو بیا به له دغه ډول دولتي خدمتونو څخه د ګټې حق ونلري، خو لکن له دغه اصل څخه یوازې په هغو مواردو کې کار اخستلای شي، چې له دولتي خدمتونو څخه ګټه اخیستوونکي و اوسي

او د هر یوه برخه د تعین او اندازه ګیرۍ وړ وي ، یوازې په همدغه حالت کې دی، چې کیدای شي مالیات د مؤدیانو د استفادې په نسبت توضیح کړي او له هر یوه څخه عادلانه برخه ترلاسه کړي. امّا څرنګه کیدای شي د دفاع لګښت یاد پرورښت زدکړې لره د هیواد د جمعیت تر منځ تقسیم کړای شي.

د هیواد عمومي مصارف

په ټولو متمدنو هیوادنو کې ځینې مصارف شتون لري، چې په عامه ګټو پورې اړه لري؛ لکه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بندونو، نهرونو لارې د شاهراوو تنویر او همدا شان د ځوانانو روزنه، ساختمانونه، د وزارتونو او نورو حکومتي دوايرو تعمير چې دملتونو اړتياوې څرګندوي. نوځکه خو هغه لازم مبلغونه چې د يادو شويو اړتيا وو دتکميل لپاره او همدا راز هغه معاشات چې د ادارو د مامورينو او آمرينو لپاره د اړونده چارو د اجراتو اړونديږي. بهرني سياست ، عدليه د هيواد داخلي امنيت ، تجارت او فابريکې او دغسې د نورو ځايونو امنيت ساتي، مخابره چې په کې په مصرف رسيږي عامه مصارف نومول کيږي.

د مملکت عمومي واردات

هغه مبلغونه، چې د همدې ټولو لګښتونو د اجرا لپاره يې حکومت ترلاسه کوي عامه واردات نوميږي. عامه واردات په لاندې ډول دي.

۱. ماليات او محصولات
۲. د مملکت د موروثي املاکو عايدات
۳. د حکومت انحصارات.

د مملکت د موروثي املاکو عايدات

داهم د عمومي منابعو يوه بله جنبه يا اړخ دی، د غوره او ښې توزيع کولو لپاره په دغه ډول عايداتو بايد پوه شو، چې د مملکت موروثي املاک په څه مفهوم دي. د مملکت د موروثي املاکو تعريف په لاندې ډول دی، د مملکت د موروثي املاکاتو له کلمې څخه داسې نتيجه ترلاسه کيږي، چې ټول هغه شيان چې په مملکت او خالصې تجارتي شتمنۍ پورې اړونديږي، د مملکت موروثي املاک نومول کيږي. له پورتنۍ تشريح سره سم ټول ځنګلونه ، معدنيات زراعتي ځمکې او يا د زراعت وړ ځمکې او داسې نور مختلف امتعه په مملکت پورې اړونديږي او همدغه املاک په دوو برخو تقسيميږي، منقوله اوغير منقوله املاک چې پلورل کيږي او پيرل کيږي او د تجارتي املاکو کلمه نومول کيږي، نظر په همدې مطلب بايد يادونه وشي چې غير منقول املاک په دوو لاندې حصو تقسيميږي.

۱. طبيعي غير منقوله
۲. غير طبيعي غير منقوله

د طبيعي غير منقوله املاکو په اړه د هغوی تشريحات چندان د يادوني وړ نه دي، بلکې ښايي لازم وي او هغه لکه عمارت، اراضي او داسې نور دي، يانې د غير منقول والي خاصيت لره طبيعي رقم شته او د غير منقوله غير طبيعي املاکو په خصوص کې د يادونې وړ ده، چې دغه املاک طبيعتاً غير منقول نه وو، بلکې د انسانانو په واسطه يې د غير منقول صورت ځان ته غوره کړي دی. مثلاً ماشين د منقوله اموالو له جملي څخه ده خو که چيرې همدغه ماشين په يوه فابريکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې نصبیږي نو بیا همدغه ماشین د غیر منقولو والي خاصیت ځانته غوره کوي ، نوهمدغه خبره ده چې د غیر منقولو په جمله کې ګڼل کیږي. د هغو زراعتي آلاتو لپاره چې په ځمکه کې د ځمکې د حاصلاتو داستخراج لپاره نصب شي، پورتنۍ مسئله تائیدیږي. باالعکس نور داسې املاک هم شته، چې په یوه هیواد پورې اړه ولري، ولې تجارتي خاصیت نلري، متعلقه املاک عامه نومول کیږي مثلاً سړکونه ، دریابونه ، کوڅې ، بندونه او داسې نور. یوبل توپیر، چې د مملکت د موروثي املاکو او د عمومیه متعلقه املاکو تر منځ موجود دي. هغه دادی چې اشخاص د هیواد له موروثي املاکو څخه ګټه اخلي مؤظف دي، چې د مؤخذه منافعو یوه برخه په نقدي او یا جنسي ډول وي او د هغه د امتیاز متعلق وي، چې حکومت ته یې ورکړي. برعکس له عامه متعلقه املاکو څخه هرڅوک په وړیا توګه ګټه اخیستلی شي. مګر په ځینو حالاتو کې مجاز نه دی د هغه د محصول تر تادیې پورې د هغو عرادو لپاره، چې د هیواد له معابرو څخه تیریږي او را تیریږي.

د مالیې او محصول تر منځ توپیر

دمالیې او محصول ترمنځ توپیر په نظر کې کم او د محصولاتو دمالیاتو په عملیه کې عایدات دي او هغه اشخاص چې دغه عایدات ورکوي، مالیات ورکوونکي نومیږي. دغه عواید که دولتي دي یا ښاروالي، اما په هیڅ وجه د یادو شویو مالیاتو په خاصیت کې تغیر نه پیدا کوي.

په دواړو صورتوکې د دوی خپل اساسي والی او قانونیت د مملکت په قوانینو کې حایز وي. په بین المللي رسنیو کې د مالیاتو او محصولاتو کتاب ازاد کتاب دی نو دهمدې آزاد کتاب د لیکونکي په عقیده د هغو ډیر آسانه او ډیر ساده په لاندې ډول دی. مالیه یو ډول ورکړه او عایدات دي چې یوازې یو ډول مملکتي اساسي منابع ګڼل کیږي او حکومت د عامه لګښتونو د ترسره کولو لپاره هغو ته اړتیا لري، دهمدغې برخې تعلق د آبې یا للمې ځمکو ، مال ، او څارویو ، ژرندو او همداسې نورو شیانو پورې دي. محصول یو ډول عایدات دي، چې د هیواد له اساسي منابعو څخه یوه منبع ګڼل کیږي. او هیواد دعمومیه لګښتونو د بشپړتیا لپاره اړتیا لري. اما په همدې مهال د یوه خدمت په اړه احساس کیږي، چې هیواد یې د محصول ورکونکي شخص لپاره تر سره کوي. په دې برخه کې د پستې ؛ تیلګراف ، ټیلفون او معابرو محصول او همدا راز د ځینو اسنادو محصول؛ لکه: قباله ؛ حجت ، وکالت او داسې نور، چې وثیقه نومول کیږي. هغه بیلګه چې دمالیې او محصول په اړه ورکړل شو داسې ګمان کیږي، چې د پورته دوو یادو شویو جملو د مانا لپاره کافي ده.

د قیمتي اسنادو (وثیقه) محصول

قباله: د مالیې له نقطې نظره هیواد د عامه لګښتونو د اکمال لپاره اما په همدغه وخت د یوه خدمت احساس کیږي. چې هیواد یې د محصول ورکوونکي شخص لپاره تر سره کوي. په دې برخه کې د پستې، تیلګراف او معابره محصول او د ځینې نورو اسنادو محصول؛ لکه: قباله، حجت

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکالت او داسې نور چې وثیقه نومول کیږي.

هدف: هر هغه وخت، چې پورتنی امتیازي نورم نه تطبیقیده، نو مالیه به له 2,300,000افغانیو څخه 000, 325 افغانیو ته رسیده. په سلو کې 2، 29 سهامي او محدود المسؤلیت شرکتونه له پورتنۍ طریقې څخه استفاده نه کوي. دمالیاتي قانون د 29 مادې له مندرجه احکامو څخه په استفادې سره دسهامي او محدود المسؤلیت شرکتونو لپاره کوم مالیاتي منفعت په لاس نه راوړي،

څکه د دغو شرکتونو مالیه ثابته او د نورم په اساس 20 شل فیصده وضع کیږي ، نو څکه خو د ګټې دهغه اوسطه ټاکنه د مالیې نورم ته تغیر نه ور کوي. په سلوکې 29، 3 تر لاسه شوي ګټه له هغو شتمنیو څخه چې له 18 میاشتو څخه په کمه موده کې په ملکیت کې وي د دې مادې د احکامو تابع نه ګرځي. نو په همدې بنا د دې څېرکې محتوا مفرداتو او مالیاتو ته د تابعو لوایحو په نظر کې نیول دي چې د افغانستان اسلامي جمهوري دولت د دې سیستم پر مبنا باندې مالیاتي روحیه یې په واجد شرایطو اشخاصو باندې د هر فرد د حصې د ادا پخاطر وضع او د تطبیق وړ یې بولې. چې د دغه ډول مقرراتو تر سره کول د خپریدونکي په توګه د هرچا مسؤلیت دی. شرایط د مالیاتو او عایداتو په داوطلبانه ورکړه کې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دریم څپرکي د مطالبو لنډیز

که څه هم د مالیې ورکړه یا په بل عبارت د مالیاتو د اجرا عمل یو حتمي او ضروري کار ګڼل کیږي. په تعریف کې د اجباري ورکړې یادونه شوې ده، لاکن د مالیې د ورکړې عمل یو ضروري کار ګڼل کیږي، چې پرته له هغه څخه دولت د تولنیزو خدماتو د ترسره کولو توان په ګُلي توګه سره نلري، ځکه چې همدغه دمالیاتو د قانون موجودیت دی، چې د دولت اقتصادي بنسټ پیاوړی شوی دی او له بله پلوه خلک دا درکوي، چې کله د دولت له خدماتو څخه پرته له کومې پولي وجې څخه ګټه واخلی، نو په حقیقت کې خپل ځان مسؤل ګڼي، تر څو له دولت سره یوه رابطه ولري او دجامعې یا ټولنې له مقرراتو او قواعدو څخه سر پیچي ونکړي، نو ځکه خویې د مالیې ورکړه نه یوازې یو ملکفیت ګاڼه بلکې له خپل دولت سره یې د همکارۍ په موخه یوه انساني وجیبه بولي.

دهمدې اصل له مخې نه یوازې دمالیې ورکړه، بلکې په دولتي ټولنیزو فعالیتونو کې ګډون کول خپله ایماني او وجداني دنده د دین او دنیا په وړاندې بولي.

نو د دې برخې غوړیدلي ابعاد د هر فرد لپاره ټولنیز احساس ورکول چې دهموطنۍ د مسؤلیت په درک کولو وپوهیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دریم څپرکي پوښتنې

۱. آیا مالیې ته یوه اجباري ورکړه ویلای شو؟
۲. ولې مالیه دولت ته ورکړو؟
۳. د دولت وړیا خدمتونه له کومو مراجعو څخه تمویلیږي؟
۴. د دولت مالیاتي عاید کومو مراجعو ته په مصرف رسیږي؟
۵. په مالیه کې اطمینان په څه مانا دی؟
۶. په مالیاتي سیستم کې عامه معقولیت تشریح کړئ!
۷. ټولنیز عدالت او په مالي سیستم کې اجراآت څه شی دي تشریح یې کړئ؟
۸. مالیه د دولت څو فیصده عایدات په برکې نیسي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورم څپرکی

د صنايعو وده

ټوليزه موخه:
صنايع د يوه مملکت زړه او روح ګڼل کيږي او د صنايعو اهميت د يوه هيواد دمالياتي عوايدو په زياتوالي کې ډير اهميت لري.

د زده کړې موخې: محصلين بايد د دې څپرکی په پای کې لاندې موضوعات توضيح کړي:

- له نوي مالياتي قانون څخه دقيق اعداد او ارقام.
- د مالياتو نوې فيصلې.
- د دولت له مخکنيو فيصلو څخه پرهيز، د بېلابېلو مالياتي څانګو په اړه او د هغو غير عملي اغيزې.
- د عوايدو توليد.
- اجتماعي موخې.
- اقتصادي موخې.

پر عايداتو باندې د مالياتو د نوي قانون په اړه مختصر معلومات

پر عايداتو باندې د مالياتو نوی قانون دملي شورا له تصويب څخه وروسته د 171 شمارې د فرمان په اساس، چې په 27/ 12/ 1387 تاريخ د افغانستان د اسلامي جمهوری رياست له لوري توشيح او د 976 شمارې په رسمي جريده کې په 28/ 12/ 1387 تاريخ نشر شوی دی.

هغه عمده او مثبت تغيرات، چې د مالياتو په قانون او مالياتي نظام کې څرګند شوي دي، په لاندې توګه دي.

- د صکوکو قانون او ډولونه، چې مخکې به د تطبيقيدو وړ ؤ، اوس لغوه شوي دي.
- د استهلاکي موادو ماليه لغوه شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- هغه جرایم چې د مالیاتي اخطار نامې له نه وړاندې کیدو څخه پورته شوي، په سلو کې یې پنځوس سلنه کمښت موندلی.
- د مخکنیو کلونو د مالیاتو باقیات له 1381 کال څخه معاف شوي دي.
- له کال 1381 څخه تر کال 1385 پورې مالیاتي جرایم په هغه صورت کې معاف ګڼل کیدای شي، چې مالیاتي حسابونه پرعایداتو باندې د مالیاتو د قانون د تاریخ له نشر څخه تر دریو میاشتو وروسته تصفیه شي.
- انتفاعي مالیات د صادراتو له عوایدو څخه معافیږي.
- انتفاعي مالیات د فیس، ټکټانه، بانکي لیترآف کریډتونو له مدرکه معاف شوي دي.
- د کرایې مالیه له شل فیصده څخه لس او پنځلس فیصده پورې راټیټه شوې ده.

نوټ: دمخکیني قانون جرایم د حقیقي او حقوقي یا حکمي اشخاصو په مخ په مختلفو حالتونو کې په نظر کې نیول شوي وو چې په لاندې توګه وړاندې کیږي.

۱. هغه حقیقي شخص چې پرته له دلایلو څخه د اړونده مالیاتو اظهار نامه د دې قانون د احکامو مطابق د ټاکلې مودې په اوږدوکې وړاندې نکړي، د هرې ورځې په ځنډ سره د دوو سوو افغانیو په اندازه د اضافي مالیې په ورکړه او حکمي شخص بیا د هرې ورځې په تآخیر سره د زرو افغانیو په اندازه د اضافي مالیې په ورکړې سره مکلف دی. د رخصتۍ ورځې له دې امر څخه مستثنی دي.

۲. هغه حقیقي شخص چې د بشپړې بې پروایۍ له امله اړونده مالیاتي اظهار نامه د دې قانون د احکامو مطابق، په خپله ټاکلې موده کې وړاندې نکړي، د هرې ورځې دځنډ په سبب د څلورو سوو افغانیو په اندازه د اضافي مالیې په ورکړه او حکمي شخص بیا د هرې ورځې دتآخیر په سبب د دوو زرو افغانیو په اندازه د اضافي مالیې په ورکړې سره مکلف دی. د رخصتۍ ورځې له دې امر څخه مستثنی دي.

۳. هغه حقیقي شخص چې په قصدي توګه اړونده مالیاتي اظهار نامه د دې قانون د احکامو مطابق په خپله ټاکلې موده کې وړاندې نکړي، نود هرې ورځې د تآخیر په سبب به د اتو سوو افغانیو په اندازې سره د اضافي مالیې په ورکړه او حکمي اشخاص به بیا د هرې ورځې د تآخیر په سبب د څلورو زرو افغانیو په اندازه د اضافي مالیې په ورکړه مکلف وي البته د رخصتۍ ورځې له دې امر څخه مستثنی دي.

۴. هغه شخص چې د تېښتې په قصد د اړونده مالیاتي اظهار نامې د دې قانون د احکامو مطالبه په خپله ټاکلې موده کې وړاندې نکړي، سر بیره داضافي مالیې په ورکړې چې د دې مادې په دریمه فقره کې درج ده له احوالو سره سم تر دوه سوه او پنځوس زرو افغانیو په اندازه په نغدي جریمه او یا تر دوو کلونو پورې په حبس او یاهم په دواړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

واړو جزاګانو باندې محکومیږي، چې په نوي قانون کې ټولې ملا ماتوونکې پریکړې له منځه تللې او په عوض کې یې هر هغه وخت چې یو حقیقي شخص د مالیاتو اظهار نامه په خپله ټاکلې موده کې ادا نکړي، نو بیا د هرې ورځې د تآخیر په سبب د سلو افغانیو په اندازه په جریمه ورکولو مکلف دی. او حکمي شخص په هره یوه ورځ کې د 500 افغانیو په ارزښت په جریمه ورکولو مکلف دی خود مالیې د نه ورکولو په صورت کې ښارنوالۍ ته ورپیژندل کیږي.

د مالیاتو غیر تابع عایدات

لاندې ترلاسه شوي مبلغونه پرعایداتو باندې د مالیاتو تابع نه دي ، اظهار نامې حقیقي او حکمي اشخاصو لره نه شاملیږي.

١. بخششۍ، تخفیفونه، انعامونه، جایزې او مکافات د حکومت له لوري.

٢. بخششۍ، تخفیفونه، انعامونه، جایزې او هغه مکافات، چې د خارجي دولت پرمختګ او د بین المللي تفاهم له فعالیتونو څخه د تقدیر په موخه ورکول کیږي.

٣. سکالر شیپونه، فیلو شیپونه او ټول هغه کومکونه یا مرستې، چې د معاملاتو د زیاتیدو او یا هم د مسلکي او فني ت زده کړو د اصلاح او پرمختګ لپاره وي.

٤. له صحي بیمې څخه عاید د بیمې ګټې ، تصادم او بیکاري.

٥. عاید د حیات یا ژوند له هغې بیمې څخه چې له مرګه وروسته تادیه کیږي.

٦. له ټپ، مرضي، استقراض یانې پورول، او دحیثیت له اعادې څخه د راپورته شویو خساراتو تلافي یا تاوان ورکول.

٧. د شرکتونو په واسطه د پور او نورو مهمو اسنادو له صدور څخه ترلاسه شوي عواید.

٨. د شتمنۍ حصول د داخلي سهامي شرکتونو او د نورو ټولو حکمي شخصیتونو د الحاق له لارې.

٩. د منقولو او غیر منقولو شتمنیو حصول د پور وړي د ملکیت د حقوقو د سلب له لارې د پور ورکوونکې په واسطه.

١٠. له پوروړیو څخه د اصل قرضې حصول.

١١. د پس انداز د صندوق مفاد ، مفادي امانات ، په دولتي بانکونو کې شامل شخصي حسابونه ، د ښاروالیو او دولتي پورونو اسناد.

١٢. ټول ترلاسه شوي مبالغ د دې قانون د احکامو مطابق.

د مالیاتو تابع عایدات

١. لاندې ترلاسه شوي عاید پرعایداتو باندې د مالیاتو تابع دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲. معاش ، مزد ، فیس او کمیشن.
۳. د صنعتي او تجارتي معاملاتو د عوایدو مجموع.
۴. د منقول او غیر منقول ملکیت له پلورنې څخه ترلاسه شوي عواید.
۵. پولي ټکټ ، ګټه ، برخه ، کرایه ، حق الامتیاز ، جوایز ، مکافات د بخششیو او قرعې له مدرکه عواید.
۶. د تضامني شرکت له عاید څخه د شریک برخه.
۷. له کار ، سرمایې یا اقتصادي فعالیت څخه ټول ترلاسه شوي عواید.
۸. ټول هغه حالات چې په قانون کې تصریح شوي دي.
۹. ټول هغه عواید چې په دې قانون کې یې وړاندوینه نه ده شوې.

د ونډې ګټې:

هر ډول توزیع هغه عواید دي، چې د شرکت له لوري د پولي شتمنۍ یا د هرډول متناسبې ګټې په بنه یې د دوی برخې یا حصې ته صورت نیولی او لاندې مواردو لره شامل دي.

۱. هر ډول ملموسه او غیر ملموسه شتمنۍ.
۲. په شرکت کې برخه.
۳. له شرکت څخه په هر ډول پیرودنه کې تحفې
۴. برخه لرونکوته پور.
۵. دیوه شرکت له هر ډول شتمنۍ څخه استفاده.
۶. هرهغه وخت چې په افغانستان کې د یوه غیر مقیم شخص غیر مستقله نمایندګي د دې قانون له مندرجې شوې اولې مادی سره سم یوه غیر مقیم شخص اویا هر هغه شخص، چې له دې سره مرتبط وي یو مبلغ ورکړي او یا د هغې ورکړې لره متقبل شي، نوموړی یا دشوی مبلغ د سهم د مفاد په حیث ګڼل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ځلورم څپرکي د مطالبو لنډيز

په دې څپرکي کې هغه نوي اعداد او ارقام را ټول شوي دي ، چې نن ورځ د ماليې په محترم وزارت کې د بحث وړ ګرځيدلي دي

او ضمناً د دې څپرکي زدکړه ګرانو محصلينو ته د دولت د راټلونکو تصاميمو په اړه د ماليې راټولونې په اړه اګاهي يا خبرتياه ورکړي ده او د تيرو دورو دماليې راټولونې ملا ماتونکی سيستم يې د ماليې اچوونکو له اوږو څخه کم کړی او له کلني يا مياشتني عايد سره سم بايد د ماليې مشمولين د ماليې د لايحې په رؤيت خپله حصه دولت ته اداکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د څلورم څپرکي پوښتنې

۱. پر عايداتو باندې د مالياتو نوی قانون د کوم ارګان له لوري مطرح دی اوکوم محتويات لري؟
۲. هغه عمده او ملا ماتوونکي جرايم چې لغوه شوي دي، کوم کوم دي نومونه يې واخلئ؟
۳. پر عايداتو باندې د مالياتو د قانون د نشر تاريخ ولې فسخه شو؟
۴. صکوک او د صکوکو د ډولونو نومونه واخلئ؟
۵. د مالياتو جرايم او اظهار نامې ولې پنځوس فيصده کمښت ومومند؟
۶. د څپرکي د محتوياتو په اړه څه چې پوهيږئ ويې ليکئ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم څپرکي

مالیاتو ته په پام سره د صنایعو تصنیف

تولیزه موخه:
د صنعت د قدامت توضیح او په تیره زمانه کې د هغې لاس ته راوړنې

د زده کړې موخې: د دې څپرکي په پای کې به محصلین راتلونکي معلومات ترلاسه کړي:

- په هیواد کې د صنعت د تاریخچې په اړه معلومات.
- زمونږ د هیواد صنعتي فابریکې.
- د مالیې اغیزې زمونږ په هیواد کې په ملي اقتصاد باندې.
- په هیواد کې د صنعت د ځانګې مالیاتي عایدات.
- د پروژې مطالعه.
- د داخلي کنترول سیستم ته لاسرسی.

نظر مالیاتو ته د صنایعو تصنیف: که چیرې پر عایداتو باندې د مالیاتو قانون تر مطالعې لاندې ونیسو، نو د یاد شوي قانون له مخې مونږ دهیواد صنایع په دوو عمده برخو تقسیمولای شو، چې هغه عبارت دي له:

الف – ستر صنایع

ب - واړه صنایع

د صنعت تعریف: دصنعت تعریف کول یو ستونزمن کار دی او هیڅ داسې مؤخذ مو پیدا نشوای کړای، چې صنعت تعریف کړای شي:

صنعت په انګلیسي ژبه کې راغلی دی، چې د کوښښ په مانا دی او اوس دصنعت ماهیت تعریف کوو چې څه شی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دصنعت اهمیت عبارت له اتصال او د شکل له تغیر څخه دی او دموادو له اعمال څخه، چې دهغوی بنه دنامناسبو اړتیاوو د رفع کولو لپاره او دلږو اعمالو د پایلې په مقایسې سره مناسبه ده.

دوستانو اوس غواړو ستاسو لپاره دصنعتي کیدلو په اړه یو کوچنی تعریف وړاندې کړو.

د یوې اقتصادي پروسې صنعتي کول چې دهغې په جریان کې ملّی منابع د هرې ورځې د زیاتیدو په توګه تر مطالعې لاندې نیول کیږي. ترڅو اقتصادي ساختمان د نوي تخنیک له پلوه همداسي ځانګې ته انکشاف ورکړي.

ستر صنایع

له دې صنایعو څخه پر عایداتو باندې د مالیاتو د قانون پر بنسټ له سر جمعي ګټې څخه یې 10% فیصده مالیه اخستل کیږي، ځکه چې سترو صنایعو له وړو صنایعو سره سیالي کړې ده غواړي چې هغه ته ماتې یا شکست ورکړي. نو له همدې امله پر یادو شویو منابعو مالیه وضعه شوې ده. همدراز له یوه لوري یاده شوې اقتصادي بیه پیاوړې ده او له بل لوري له خپله فعالیته د پام وړ ګټه ترلاسه کوي او که په همدغه اندازه مالیه له وړو صنایعو څخه واخستل شي، نو به هیڅ کله ټولیز عدالت بر قرار نشي او ستر صنایع کوښښ کوي، ترڅو بازار انحصار کړي.

واړه صنایع			
۵۰۰۰۱	۵۰۰۰۰۰	۵۰۰۰۰	۱
۵۰۰۰۱	۱۰۰۰۰۰۰۰	۵۰۰۰۰۰	۲
۵۰۰۰۰۱	۲۰۰۰۰۰۰	۱۰۰۰۰۰۰	۳
۲۰۰۰۰۰۱	۳۰۰۰۰۰۰	۱۰۰۰۰۰۰	۵
۳۰۰۰۰۰۱	۵۰۰۰۰۰۰	۳۰۰۰۰۰۰	۷
۵۰۰۰۰۰۱	۸۰۰۰۰۰۰	۵۰۰۰۰۰۰	۱۰
۸۰۰۰۰۰۱	۱۵۰۰۰۰۰۰	۵۰۰۰۰۰۰	۱۷

څرنګه چې د وړو مؤسساتو اقتصادي کمزورې ده او خپل فعالیت له نتیجې څخه د پام وړ مفاد نشي ترلاسه کولای.

د دې جدول په اثر دېرمختللی مالیې له ستونزې څخه محفوظ پاتکیږي. په اقتصادي تثبیت کې له سترو مؤسسو سره د داسې پالیسۍ دتعقیب یوه اندازه دمالي شتمنۍ جوړښت د وړو مؤسسو د تعداد زیاتوالی، د توسعې په څنګ کې تشویق شوي. دبیلابیلو تشبثاتو او زیاتو اقتصادي تشبثاتو لپاره ساحه او زمینه مساعده او برابر وي او همدا راز په دویم پنځه کلني پلان کې هم همدغه د مالي صنایعو ترتیب نیول کیده

واړه صنایع

پر عایداتو باندې دمالیاتو په نظر واړه صنایع مکلف دي، ترڅو له سر جمع مفاد څخه 5%

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماليه ورکړي او له دې کبله يې هغه په پنځه فيصده جوړه کړې ده، تر څو نوموړي صنايع د سترو صنايعو په مقابل کې سيالي وکولای شي.

څرنګه چې د وړو صنايعو د اقتصاد بنسټ هغومره پياوړی نه دی. ستر صنايع که يوشان د ماليې ورکړې دمقرراتو تابع وګرځي نو واړه صنايع به په يوه ډيره لنډه موده کې له منځه ولاړې شي او د دې امکان شته چې ستر صنايع د بازار ترخپل تآثير او اغيز لاندې راولي.

په افغانستان کې د مالياتو او صنعت تاريخچې

په 1322 کال پر عايداتو باندې د مالياتو اصول نامه وضع شوه او پر صنايعو باندې دمالياتو په اړه په لاندې ډول توضيحات ورکوو:

١. د شرکتونو او تجارتي مؤسسو خالص عايدات، چې د دې اصول نامې احکامو لره شامليږي. په هغه صورت کې چې په کال کې يې مجموعي مقدار 5000 افغانۍ او يا له هغه څخه زيات وي. نو بيا له لاندې احکامو او موادو سره سم ماليات اخستل کيږي. په دريمه ماده کې اصول نامه په داسې ډول توضيح کيږي:

هر ډول صنعتي مؤسسې چې نوې تاسيسيږي او يا تاسيس شوې دي او له تاسيس کيدو څخه يې درى کاله تير شوي دي نومراعتًا د تآسيس له نيټې او د عملياتو له پيله تر دريو کلونو پورې د ماليې له اخيستو څخه معاف دي.

٢. همدا راز په څلورمه ماده کې اصول نامه ذکر شوې ده، هغه صنعتي مؤسسې چې د هغوی اصلي مرکز په افغانستان کې نشته نو ماليات به د خپلو خالصو عوايدو دمجموع په نسبت ورکوي.

اګر که له هغو عايداتو څخه د ټولو يا د يوې برخې تحصيل په بهرکې صورت نيولی وي. په اومه ماده کې ويل شوي دي، چې د پورته مؤسسو او شرکتونو دمالياتو په ټاکنه کې دلاندينې ترتيب اساس او بنسټ ايښودل شوی دی او يا ايښودل کيږي:

الف - په کال کې له 5000 افغانيو څخه لږ عوايد له مالياتو څخه معاف دي.

ب - دکلني خالصو عوايدو لپاره چې 5000 افغانۍ تر 20000 افغانيو څخه په تجاوز سره د فيصدي عايداتو له مجموع څخه 5 افغانۍ.

ج - د اضافه عوايدو لپاره 70000 تر 100000 مازاد نسبت له 100000 څخه فيصد 20 افغانۍ.

هـ - د اضافه عوايدو لپاره 70000 تر 100000 مازاد نسبت له 100000 څخه فيصد 10 افغانۍ.

ی - داضافه عوايدو لپاره 100000 تر 50000 مازاد نسبت له 100000 فيصد 20 افغانۍ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ز - هغــه عــواید چې 50000 په کال کــې تجاوز وکـړي هم د مازاد په مقدار 500000 فیصد 25 افغانۍ.

او همدا راز په کال 1325 کې د حکومت پینځه کلنه طرحه او د تطبیق وړ وګرځیده او د مالیاتو په نظر نوي قوانین منځ ته راغلل د مالیې له صنعتي مؤسسو څخه د 1322 کال د اصول نامې مطابق په هغه اوچت ډول اخستل کیږي د اصول نامې په لومړۍ ماده کې د هغو د هر ډول عوایدو له سر جمع څخه لس فیصده اخستل کیږي. او پینځه فیصده له نورو انتقالي مؤسسو څخه، لس فیصده ثابته مالیه اخستل کیږي. هغه مؤسسې چې د هغوی خالص عواید له 5000 افغانیو څخه تجاوز وکړي، د هغو له توزیع څخه مخکې د مالیې له ورکړې څخه وروسته له شپږو څخه تر 10% پورې لوړه مالیه په مترقي مالیه باندې مکلف پیژندل کیږي، چې د مالیې د ورکړې لامل ګرځي:

دمالیې له ورکړې څخه مطلب دادی، چې مالیه د څه لپاره او په کوم سبب ورکول کیږي ؟ نوې تیورۍ دمالیې د ورکړې سبب یوازې او یوازې دولت ته دیوه فرد مطلق والی بولي.

یا په بل عبارت هر شخص مطلق په یوه دولت پورې دی، نو باید مالیه ورکړي.

په تیروخت کې دمالیې ورکړې عوامل ګڼ ؤ نظر په وخت سره یې تحول موندلی، چې دغه دی اوس نوموړي تحولات په لنډه توګه سره خلاصه کوو. د مالیې د ورکړې مجبوریتونه له یوې ټولنې څخه منشاء اخلي.

د نوې مالیې بنسټ باید په هغه مفکوره کې ولټو، چې په یوه ټولنه کې برخه اخلي او یا دهغې ټولنې یو غړی تشکیلوي، نو باید په یا دو شویو جامعو، لګښتونو کې برخه واخلي او یا هم د افرادو ټولنیز شاند مجبوره وي، ترڅو د هغې حصې لګښت ولري.

او همدا مفکوره ده چې د ټولنې د اشخاصو لګښتونه توزیع کیږي او هم دا ویلای شو، چې افراد دمالیې په ورکړې سره مجبور دي او یا هغه اشخاص چې عواید یې د ژوند له حد اقل څخه ډیر نه وي. نور نو د دولت له خدمتونو څخه د استفادې په تناسب د مالیې په ورکړه مجبور نه دی، بلکې دهغوی د مالیې ورکړه به د قدرت او توان په اساس وي. یعنې د هر فرد مالي قدرت.

په ملي اقتصاد باندې د مالیې اغیزې

په هیواد کې دمالیې اچونې سیستم د استقرار حالت نلري د وخت او زمان له غوښتنو او مقتضاتو سره سم د بدلون په حالت کې دی. کله یې متعدل حالت اختیار کړی او له خالصې ګټې څخه په مترقي توګه سنجش کیږي چې دغه سیستم دتصدي دندې محدودوې او تصدي له ماتې او رکود سره مخ کوي. په دې صورت کې دپانګې کمښت منځ ته راځي. په لومړۍ مرحله کې د یوې تصدي لپاره د موادو د تهیې لپاره اغیز لري. کله چې یوه تصدي ونښې کړای، چې ډیر

(c) ketabton.com: The Digital Library

مواد تهیه کړي او همدا راز ونشي کړای ترڅو خپلو تولیداتو ته وسعت ورکړي. کله چې د یوې تصدي تولیدات محدود وي، نو د تصدي په مزد باندې تاثیر اچوي. مالیه اخیستنه دتصدي ټمام شوی قیمت لوړ بیایي همدغه خبره ده چې په مقابل کې یې د بهرنیو تصدیو رقابت واقع کیږي او د تصدي له منځه تللو لامل ګرځي. د حکومت دلګښتونو عواید په ټول ملي اقتصاد باندې تاثیر پریباسي. ننني مالیات نه یوازې داچې د دولتي مفاد د زیاتوالي وسیله ده، بلکې د ټولنیز عدالت د تآمین یوه پیاوړې وسیله ده او په انفرادي سکتور باندې اغیزې لري.

او دننني حکومت مالیات یې د تصنیف په حیث دغني او فقیرې طبقې په منځ کې خلا، همدا راز د اقتصادي اعمالو هڅونه او دغیر اقتصادي اعمالو مغلوبول د وارداتو غوښتنې په هیواد کې څاري.

د پنځم څپرکي د مطالبو لنډیز

مالیات په هر هیواد کې د دولت داقتصاد لپاره ستر رول لري. په همدې ډول په دې څپرکي کې دا زده کوو، چې مالیه نه یوازې له زارعینو څخه د تاریخ په اوږدو کې راټوله شوې، بلکې صنعت هم زمونږ د دولت د مالیې یوه ستره برخه جوړوي، نو له همدې امله محصلین په پنځم څپرکي کې دمالیې مضمون زده کوي، چې نن ورځ صنعتي هیوادونه کوم کوم دي او دهغوی اقتصادي قدرتونه په کومو معیارونو دي، ځکه چې صنعت په سترو اقتصادي هیوادونو کې عمده رول لري.

پورته مسایلو ته په پام سره له یاد شوي څپرکي څخه موخه په افغانستان کې د صنعت وده، د هغو په خورو ورو ابعادو کې په تیرو کلونو او هم نن صبا د مطالعې وړګرځېدلې. دصنعت بحث چې په افغانستان کې له تیرو دوو څخه تر کومو حدودو وده موندلې او له آثارو او علایمو څخه داسې صنعتي فابریکې پیدا دي، چې مخکې په دې فابریکوکې د اوس په نسبت ډیر صنعت تر سترګو کیده او په اخیرو پیښوکې یې ځینې په خرابو او ویرانو بدلې شوې دي، چې په دې اواخرو کې یې په یوه نوې طریقې سره دهغوی بیا رغاونه پیل شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پنځم څپرکي پوښتنې

۱. تر کومه وخته پورې مالیه د جنس په بڼه دود وه؟
۲. د مالیې د ورکړې دود په پیسو سره څه تحول یا بدلون منځ ته راووړ؟
۳. د پیسو له موجودیت څخه مخکې مستحلکینو کوم ډول مالیه دولت ته ورکوله؟
۴. د مالیې د ډولونو نومونه واخلئ؟
۵. د مالیې په سیستم کې صنعت څه رول لري؟
۶. آیا په افغانستان کې صنعت موجود ؤ او که ؤ نو په څه ډول ؤ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږم څپرکی

په افغانستان کې د مالیاتو تاریخچې

ښولیزه موخه:
د دولت د خدمتونو عمده نکات، د مالیاتو تقسیم بندي، د مالیاتو د منابعو پر بنسټ او د مالیاتو په اخیستلو سره قدرت ترلاسه کول.

د زده کړې موخې: د دې څپرکي په پای کې محصلین باید لاندې موضوعات توضیح کړي:

- د افغانستان په اقتصاد کې د زراعت او صنعت رول.
- په تیرو پیړیو کې مالیاتي سیستم.
- په افغانستان کې د مالیاتو تاریخچې.
- مواصلاتي لارې او د هغو رول په نړۍ او افغانستان کې او د مالیاتو د انکشاف سیر.

په افغانستان کې د مالیاتو تاریخچې

له نن څخه 257 کاله مخکې په افغانستان کې مالیه په ابتدایې بڼې سره پیل شوه او په مختلفو تاریخونو کې یې په لاندې ډول انکشاف موندلی.

- په کال 1747 میلادي کې د مالیې اداره منځ ته راغله ،چې په لومړیو کې د آب هنګي په نامه او وروسته بیا د مستوفي په نامه یا دیده.
- په کال 1616 کې د مالیې وزارت تشکیل د مالیې د وزیر د کلمې په اضافه کیدو سره منځ ته راغله.
- په کال 1943 کې پر عایداتو باندې د مالیاتو لومړنی قانون له 5 څخه تر 35% پورې تدوین شو.
- په کال 1944 کې مخکنی مترقي جدول د مالیې په 25% فیصده نورم ثابت تعدیل شو.
- تر کال 1953 پورې د مالیې اخیستنې صلاحیت صرف د مالیې وزارت درلود، له هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

څخه وروسته دماليې اخيستنې صلاحيت ولاياتوته هم ورکړل شو.

- په کال 1956 کې پر عايداتو باندې ماليات د (5 - 57% مترقي جدول پر بنسټ نافذ شو او د 1965 کال تر پايه پورې يې ادامه پيداکړه.
- په کال 1966 کې مخکنې مترقي جدول د (4 - 40% په نورم تعديل شو.
- په کال 1969 کې هم د مترقي جدول په نورمونو کې تغيرات راوړل شول.
- د 1972 په اوايلوکې د ماليې مترقي جدول د حقيقي اشخاصو له عوايدو څخه له (4 - 60% څخه او انتفاعي ماليات د (2%) په نورم سره وټاکل شول.
- په کال 1994 کې دحقيقي اشخاصو د ماليې يو بل مترقي جدول (4 – 8- 20% نافذ شو ، او حقوقي اشخاصو 20% ماليات پرعايداتو باندې 2% ماليات پ او 205 انتفاعي ماليه اخستل کيده.

د ماليې تعريف: ماليه عبارت له هغو پيسو څخه ده، چې د يوه هيواد د اتباعو په واسطه د دولت د چارو دتمويل په منظور تاديه کيږي.

مستقيمې ماليې لاندې اجزاوو لري:

- د انفرادي اشخاصو پر عايداتو باندې ماليې او همدا راز په شرکتونو ، دکرايې برخه ، دبرخې ګټه، ميراث، تحايف، موضوعي ماليه د ځمکې ماليه، تعميرات، د ملکيت د انتقال ماليه او داسې نورو باندې ماليې.
- د صادراتو او وارداتو محصول.
- پر داخلي اجناسو باندې ماليې (دپانګې د دورې د عمده او پرچون مفروشاتو توليد)
- په زيات شوي ارزښت باندې ماليه (اجناس او خدمات) او داسې نور مالياتو لره کيداى شي د هغوى د اجزاوو په بنسټ هم په لاندې توګه تقسيم شي:
- پر شتمنۍ باندې ماليه.
- پر عايداتو باندې ماليه.
- پرلګښت (اجناسو او خدماتو) باندې ماليه.

په شاملو شتمنيو باندې ماليې

- دځمکې او تعميراتو کلنۍ ماليه
- د شتمنۍ پر انتقال باندې ماليه

پر عايداتو باندې ماليې

په عام ډول سره پرعايداتو باندې ماليات په دوو کټګوريو تقسيم شويدي:

د حقيقي او انفرادي اشخاصو پرعايداتو باندې ماليې لکه مفاد ، معاش او دلاس حق الزحمې ، د

(c) ketabton.com: The Digital Library

برخې مفاد د کرایې او نورو. ... برخه

د حقوقي او حکمي شاخص د محدودالمسؤلیت ، سهامي ، تضامني ، مختلط تضامني شرکتونو په شمول او د داسې نورو ټولو انتفاعي مؤسسو پر عوایدو باندې مالیات.

- پر مصرف (اجناسو او خدماتو) باندې مالیې
- پر اجناسو او خدماتو باندې مالیې عمدتًا لاندې اقلامو لره شاملې دي
- پر تولیداتو باندې مالیې (د استهلاکي موادو مالیې)
- پر وارداتو او صادراتو (ګمرکې محصول) باندې مالیې
- د اجناسو په پیرودنې باندې مالیې
- د اجناسو په پلورنې باندې مالیې

پر داخلي تولیداتو باندې مالیې لاندې اقلام لري:

- پر غیر مفیده اجناسو باندې مالیه لکه تنباکو ، الکولی او نور مشروبات
- پر قیمتي او غیر ضروري اجناسو باندې مالیه؛ لکه: تجملي اشیا ، مفیده اجناس لکه پطرول ، عراده جات او داسې نور.

پر وارداتو او صادراتو باندې مالیې: پر وارداتو او صادراتو باندې مالیې لاندې دریو کټګوریو لره شاملې دي

- د عوایدو د تر لاسه کولو په منظور مالیه.
- محافظوي مالیه.
- پر پلورنو باندې مالیه.

پر پلورنو باندې مالیې په څلورو کټګوریو تقسیم شوې دي

- د پانګې په دورې باندې مالیه (د تولید او توزیع په هره مرحله کې
- یوه مرحله ییزه مالیه (د تولید او توزیع په یوه مشخصه مرحله کې)
- پر زیات شوي ارزښت باندې مالیه (په هره هغه مرحله کې چې اضافي ارزښت ایجادیږي)
- پر پلورنې باندې مالیې.

په حال حاضر کې پر پیرودنو باندې مالیې په دوو ګروپونو تقسیم شوې دي:

- پر داخلي تجارت باندې مالیې
- پر بین المللي تجارت باندې مالیې

د مالیو تقسیم بندي د هغوی د منبع به بنسټ:

- پر شتمنۍ باندې مالیې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- پر عايداتو باندې ماليې.
- پر داخلي تجارت باندې ماليې.
- پر بين المللي تجارت باندې ماليې.

د شپږم څپرکي د مطالبو لنډيز

په تير څپرکي کې مو دا زده کړل، چې ګران افغانستان په تيرو وختونوکې د کومو اقتصادي قوانينو او ماليې درلودونکی ؤ او د مالي اقتصاد کوم ډول تعريفونو شتون درلود.

په دې څپرکي کې د دولت د خدمتونو عمده نکات د مالياتو تقسيم بندي، د مالياتو دمنابعو پر بنسټونو مطرح دي. نن ورځ کوم سيستم د مالياتو د غوره او ښې اخستنې توانايې د ماليې واجد شرايطو اشخاصو ته ورکوي. ضمناً په کومو تاريخي دورو کې ماليې دکومو اصولو پر مبنايي وده کړې وه ، او په هغه وخت کې د اجناسو د مالياتو ډولونه او د دولت خدماتو کوم اساسات په بر کې درلود او د معاصر مالياتي سيستم اساسي اصطلاحات د دې څپرکي د تعريفاتو په جمله کې دي.

د شپږم څپرکي پوښتنې

۱. د تاريخ په دورو کې ماليې په کومو شکلونو وضع کيدې؟
۲. په تيرو وختونو کې ماليې په څو ډوله وې؟
۳. په تيرو تاريخي دورو کې د دولت د عايداتو نومونه واخلئ؟
۴. آيا د ماليو اصلاحات د ماليې په پروسه کې کوم مثبت رول لري او که نه؟
۵. د ماليې تصنيف بندي او تقسيم بندي د کومو منابعو په بنسټ صورت موندلی او يا مومي؟
۶. د ماليې د مضمون له مطالعې څخه مو کوم مهم موضوعات زده کړي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

عمومي معلومات

- په افغانستان کې د مالیاتو وده، موجوده جوړښت او د هغه تصنیف.
- په افغانستان کې د مالیاتو تاریخي قدامت له نن څخه تقریباً 250 کاله مخکې.
- په کال 1919 کې دمالیې وزارت ایجاد.
- د مالیاتو لومړنی قانون په کال 1965 کې تدوین شو.
- په مختلفو دورو کې د مالیاتو د قانون تعدیل دحکومتونو سیاستونو او شرایطو ته په کتو سره.
- د کمیشن کارۍ د نوي سیستم ایجاد.
- د خدماتو پرعرضه کولو د مالیاتو پیژندنه (هوټل ، رستورانت ، مخابرات او هوایې مسافر بري خدمات).
- د کرایې سهم د مالیې د نوي طرز معرفي کیدل.
- د گمرکي محصول په نورم کې تغیرات.

د مالیاتو موجوده شکل

پر عام ډول سره پرعایداتو باندې مالیات په لاندې دوو ډولونو دي:

- د شرکتونو پرعوایدو باندې مالیه په (20%) نورم سره.
- دحقیقي اشخاصو پرعوایدو باندې مالیه یا کلنی معافیت (150,000)
- 125000
- له 12500 تر 100,000   10%
- میاشتنی له 100,000 څخه لوړ

موضوعي مالیه

- موضوعي مالیې پر مزد او معاش باندې د (10 او 20%) په نورم سره.
- موضوعي مالیه د کرایې په سهم باندې 20% په نورم سره.
- موضوعي مالیه د گټې په سهم باندې د (20 او 30%) په نورم سره.
- په مختلفو نورمونو سره ثابتې مالیې د فعالیتونو په تفکیک سره.
- دفیسونو او کمیشن د ډولونو د انتفاعي معاملاتو مالیه.
- د صکوکو په نامه پر فعالیتونو باندې مختلفې مالیې.
- پر تولیداتو او دشرکتونو د پانگې په دوران باندې انتفاعي مالیې په مختلفو نورمونو سره.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تادياتو د توانمندۍ بنسټونه (دماليې وضع د ورکړې د قدرت پراساس)

- د مفاد اساسات
- د مالياتو ارتجاعي خصوصيت
- څو مرحله ييزه ماليې
- دوه ګونې ماليه (اقتصادي ، حقوقي)
- د ماليو تساوي (افقي ، عمودي)
- د ماليې اثر
- د ماليې وقوع
- د ماليې بې طرفي
- مترقي ماليه
- د مالياتو نسبتي نورم (فرضي)
- نزولي ماليه (غير مترقي)
- مالياتي نورمونه (واحد ، دوه ګونې، مخصوص او د اجناسو په تخميني قيمت باندې ماليه اوثابت نورم)

معاصر مالياتي اصطلاحات

مالياتي اصطلاحات دوې عمده څنګې په برکې نيسي.

۱. د مالياتي سيستم اصلاح
۲. د مالياتي ادارې اصلاح (د ماليو راټولونه)

د مالياتي سيستم اصلاح

- د مالياتو د بنياد وسعت
- د مالياتو دبنياد د وسعت لپاره دا احساسيږي، تر څو لاندې امتيازات له منځه يوړل شي.
- خاص امتيازات
- معافيتونه
- د مالياتو تعطيلات
- د ګمرکي محصول له منځه وړل او کمول.
- د ګمرکي محصول په تمام شوي قيمت باندې انتقال کوي
- د قاچاق زياتولو لامل ګرځي
- په اتحاديه او سازمانونو کې عضويت هم دا ايجابوي، چې ګمرکي محصول د کم کړای شي.
- که پورتنۍ موضوع ګانې په ريفورم کې مدنظر ونيولې شي په نتيجه کې:
- د سيستم په جوړښت کې شفافيت او سهولت منځ ته راځي
- د خودي ماليې د ورکړې بنه
- په پټولوکې تقليل او د ماليې له ورکړې څخه تيښته

(c) ketabton.com: The Digital Library

د انفرادي شرکتونو د مالياتي نورم کښته راوستل

ý دغه تمایل د اتيا له لسمې څخه را وروسته منځ ته راغی
ý لوړ نورم په مجموع کې د هیواد د اقتصاد په ضرر دی
ý د مالیې لوړ نرخونه د پانګې اچونې په اړه د مايوسۍ لامل ګرځي.
ý هم د انفرادي مالیاتو سطح والی
ý د څو ګونو مالياتي نورمونو له منځه وړل

دمالیاتو د سیستم تطبیق پر ارزښت زیاتوالی موندلی

ý دغه مالیه په لومړي ځل په کال 1954 په فرانسه کې منځ ته راغله
ý مالیه بې طرفانه ده
ý شفافه ده
ý بنسټ يې پراخه دی
ý فعلاً په 130 هیوادونو کې مروجه ده

په مالياتي اداره کې اصلاحات

ý د مالياتي سیستم د اصلاحاتو لپاره په اداره کې اصلاح ضرور ده:

په اداره کې اصلاح لاندې ساحې په بر کې نیسي.

۱. د مالیاتو د اداري جوړښت
۲. د مختلفو اداراتو یووالی او د مالیاتو راټولونه د یوه مستقل ارګان له لارې.
۳. اقتصادیوالی
۴. د یوې بود یجې په واسطه دڅو دفترونو د فعالیت امکانات.
۵. تر یوه چتر او شرایطو لاندې یو غوره کاري چاپیریال.
۶. د مالیاتو راټولونه په لږ لګښت سره ، د اطاعت منني د لګښتونو په مرسته کې کم والی.
۷. د کار له دوه ګونیوالي څخه مخنیوی او په کاري فعالیتونو کې غوره هم غږي (تر یوه چتر لاندې)
۸. د مالیاتو لپاره د تفتیش د یوې مستقلې څانګې منځ ته راوړل.

د سترو مالیه ورکوونکو د اداري ایجاد:

ý غوره خدمات او د سترو مالیه ورکوونکو لپاره آسانۍ او سهولت
ý له اداري بروکراسۍ څخه مخنیوی
ý له سترو مالیه ورکوونکو څخه د عوایدو غوره کنټرول
ý د سترو مالیه ورکوونکو د عوایدو له کتمان څخه مخنیوی
ý مالیه ورکوونکوته د خدماتو او تعلیماتو د وړاندي کولو له لارې د داوطلبانه مالیاتو په ورکړه کې زیاتوالی.

د پرسونل کاري سیستم:

ý له لیاقت سره سم د کار سپارل
ý په اړینو څانګو کې مامورینوته ښوونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

- (محاسبه ، کنترول ، تحقیق
- ارزیابي (دپرسونل اداري سیستم د کار په اړه)
- داخلي نظارت (د پالیسۍ د غوره قانون د تطبیق او د مؤظف پرسونل په واسطه د طرز العمل په خاطر.
- د مامورینو کاري اخلاق (دمؤثر کار په خاطر ، د قوانینو د تطبیق لپاره کاري اخلاص او وظیفوي تعهد.

د مالیې ورکوونکي د شکایت اوریدل:

- د مامورینو امتیازات
- مالیاتي کړنلاره
- اخیستونکي مالیات

د مالیې ورکوونکو د منازعې مؤثر حل

- د عالیرتبه مامورینو په واسطه د شکایت اوریدل
- د شکایت د ارجاع حق هر هغه مقام ته چې رسیدنه ورته کولای شي
- د مالیاتو کمپیوترایزیشن
- ور ځنی کار تر سره کړي
- دمالي ادارو او مالیه ورکوونکو اداراتو تر منځ باید فزیکي اړیکې کمې شي
- په کړنلارو کې اساني
- د مالیې ورکوونکي هڅونه
- مالیې ورکوونکي ته غوره خدمت

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرچيني او اخځليکونه:

۱. قسمت از موضوعات مهم لکچر نوت شخصی

۲. مالیه گزاری بالای اراضی افغانستان از وزارت مالیه سال (۱۳۸۶)

۳. مالیه گیری از صنایع افغانستان (اسناد وزارت مالیه) سال (۱۳۸۷)

۴. مالیه صنعتی زیر نظر دکتور مسلم نوشته (غلام رسول طوطاخیل) از پوهنتون کابل

۵. لکچر از سایت های مطمین انترنت

۶. اصطیلاحات حسابداری

۷. اسناد از سمینارهای وزارت مالیه که دلالت به سالهای (۱۳۸۱ الی ۱۳۸۸) میکند.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ښوونیز نصاب د پراختیا د ریاست پیغام

د پوهنې وزارت د تخنیکي او مسلکي زده کړو معینیت د ښوونیز نصاب د انکشاف ریاست د ټولنې د عیني او ښکاره ضرورت په درک کولو سره چې د محصلینو او شاګردانو د درسي کتابونو په برخه کې یې تخنیکي او مسلکي رشتې درلودې او لري یې، په لومړي سر کې یې تصمیم ونیو، چې په ښـــوونیزو پلانونو او درسي مفرداتو باندې بیا کتنه وکړي او ورپســـې بیا د شاګردانو او محصلینو د درسي کتابونو د تالیف لپاره مبادرت او کوښـــښ وکړي. د خدای(ج) په فضل او مرحمت سره او د ادارې او حســـابدارۍ څانګې د ښـــوونکو په میړانې او همت سره د ادارې او حســـابدارۍ درسي کتابونه تالیف شول تر څو په وړیا ډول د شاګردانو او محصلینو په واک او اختیار کې ورکړل شي.

د علم او معرفت له ټولو لوســـتونکو، علاقمندانو، د ادارې او حسابدارۍ د مکاتبو له ښوونکو، ګرانو شـــاګردانو او د تخنیکي او مســـلکي زده کړو د چارو له متخصصینو او همدا شـــان له ټولو څېړونکو او شنونکو څخه صمیمانه هیله کیږي، چې د دې کتابونو په مطالعې سره چې په لومړي ځل د ښـــوونکو او د ادارې او حســـابدارۍ څانګې د مســـلکي غړو له لوري تالیف او تدوین شوي دي. د مســـلکي، تخنیکـــي او علمي مطالبـــو او مفاهیمو د څرنګوالي په هکلـــه خصوصاً د هغوی املایي او انشـــایي اشـــتباهاتو په اړه مونږ ته لارښوونه وکړي، ترڅو په راتلونکي کې وکړای شو، په همدې او نورو برخو کې ګرانو شـــاګردانو ته له دې څخه ښه، غوره، ګټور او ارزښتناکه موضوعات وړاندې کړو.

همدا شـــان له ګرانو شـــاګردانو او محصلینو څخه هیله کوو ترڅو د دې کتابونو د مطالعې او اســـتفادې پر مهال د هیواد اقتصادي ســـتونزې، فقر او وروســـته پاتې والی په نظر کې ونیسي او د کتابونو په ساتنه کې کوښښ او زیار وباسي، ترڅو د ډېرو شاګردانو او محصلینو د ګټې وړ وګرځي.

پته: د پوهنې وزارت- د مسلکي او تخنیکي زده کړو معینیت

د تعلیمي نصاب د پراختیا ریاست

د درسي کتابونو د چمتو کولو عمومي مدیریت

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library